

คู่มือ

การประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการเพื่อสังคมเพื่อความเข้าใจในหลักการเบื้องต้นและสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อสังคม

Social Impact Assessment

Social Return On Investment

หนังสือคู่มือการประเมินผลกระทบทางสังคม
(Social Impact Assessment :SIA)
และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
(Social Return On Investment :SROI)
โครงการเพื่อสังคม

หนังสือคู่มือการประเมินผลกระทบทางสังคม
(Social Impact Assessment :SIA)
และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
(Social Return On Investment :SROI)
โครงการเพื่อสังคม

พิมพ์ครั้งที่ 1 : ธันวาคม 2564

จำนวน : 50 เล่ม

ผู้แต่ง :

เศรษฐภูมิ บัวทอง, เกศกุล สระแก้ว, บุญฤทธิ์ พานิชเจริญ

บรรณาธิการ :

นุริมะห์ ลูติง, อุมัยยะ ลูติง, เสกสรรค์ ว่องวัฒนาศิลป์

ผู้ประสานงานผลิต :

นุริมะห์ ลูติง

ออกแบบรูปเล่ม :

เลิศศักดิ์ ทองสวัสดิ์วงศ์

จัดพิมพ์โดย :

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

งบประมาณสนับสนุนการจัดพิมพ์ :

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

ที่อยู่ติดต่อ : วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)

เลขที่ 99 ม.18 ตำบลคลองหนึ่ง

อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทรศัพท์ : 0 2564 4440 ต่อ 1321

โทรสาร : 0 2564 4429

หนังสือคู่มือฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งในโครงการจ้างดำเนินการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม
และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน และจัดทำฐานข้อมูล ปี 2564
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

โดยมีรายนามคณะผู้ศึกษาวิจัยดังนี้

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
เศรษฐภูมิ บัวทอง	หัวหน้าโครงการ
เกศกุล สระกวี	นักวิจัยผู้เชี่ยวชาญ
บุญฤทธิ์ พานิชเจริญ	นักวิจัยผู้เชี่ยวชาญ
นุริมะห์ ลูติง	นักวิจัย
อุมัยยะ ลูติง	นักวิจัย
เสกสรรค์ ว่องวัฒนาศิลป์	นักวิจัย
กฤตดา อีราทิตยกุล	นักวิจัย
ชลธิชา จันทรแจ่ม	นักวิจัย
อานนท์ เทพบินการ	นักวิจัย
เนตรนรินทร์ ตรังคตระการ	นักวิจัย

คำนำ

เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน หรือ Social Return On Investment (SROI) เป็นเครื่องมือสำหรับองค์กรสำหรับทำงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม และดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) นำมาวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการสนับสนุนงบประมาณ (ต้นทุน) ขององค์กรว่าสามารถสร้างผลตอบแทนคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล เชิงผลลัพธ์ (Outcome) และ ผลกระทบ (Impact) หรือไม่ ปัจจุบันได้รับความสนใจจากองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสังคมทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย เครื่องมือ SROI ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จของโครงการเพื่อสังคม โครงการของรัฐ และกลายเป็นเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรมในหลายบริษัท อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) นำมาเป็นตัวชี้วัดแสดงถึงความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการขององค์กรมหาชน เกณฑ์รางวัลแห่งเกียรติยศอุตสาหกรรมไทย (The Prime Minister's Industry Award) ที่นำมาเป็นตัวชี้วัดด้านการสร้างแนวคิดต้นแบบเชิงสร้างสรรค์ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงด้านการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เป็นต้น

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นองค์กรหลักเพื่อรักษาความมั่นคงทางพลังงานไฟฟ้าและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้วยนวัตกรรมพลังงานเพื่อความสุขของคนไทย โดยดำเนินการด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) มาโดยตลอดกว่า 50 ปี กล่าวคือ การส่งเสริม พัฒนา ยกระดับชุมชนที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมายรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ชุมชนรอบเขื่อน โรงไฟฟ้า ได้แนวสายส่งของ กฟผ. ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม พลังงาน และสิ่งแวดล้อมตามวิสัยทัศน์ขององค์กร “นวัตกรรมพลังงานไฟฟ้าเพื่อชีวิตที่ดีกว่า” เป็นหนึ่งในองค์กรที่นำเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวางกรอบกำหนดทิศทางการดำเนินงาน CSR ให้เป็นเอกภาพ โดยได้จ้างให้วิทยาลัยพัฒนาศาสตร์ ปวย อิงภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดำเนินการศึกษาผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของแผนปฏิบัติการจำนวน 4 แผน ได้แก่ 1) แผนบูรณาการ โคนง นา วิถีใหม่ (7 เขื่อนพระนาม 3 โรงไฟฟ้าและชีวิวิถี) เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2) โครงการแม่เมาะเมืองน่าอยู่ (Mae Moh Smart City) 3) แผนพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และยกระดับเศรษฐกิจ

ชุมชนโรงไฟฟ้า และ 4) แผนโรงไฟฟ้าชุมชน (แม่แจ่ม) รวมถึงจัดทำคู่มือการประเมิน ผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม จึงเป็นที่มาของการจัดทำคู่มือฉบับนี้ขึ้น

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหนึ่งหน่วยงาน ที่มีประสบการณ์ในด้านการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยมีประสบการณ์การประเมินผลในองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงเป็นหน่วยงานฝึกอบรม SROI ให้กับองค์กรต่างๆ จำนวนมาก คู่มือการประเมินผลกระทบ ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคมฉบับนี้ จึงถือเป็นคู่มือที่ถอดจากองค์ความรู้และประสบการณ์จริง โดยคาดหวังให้ผู้ปฏิบัติงาน ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) รวมถึงผู้สนใจ ในงานด้าน SROI สามารถทำความเข้าใจในหลักการ และการดำเนินการศึกษาปฏิบัติ ได้โดยง่าย ซึ่งในหนังสือคู่มือฉบับนี้จะให้อ่านได้ทำความเข้าใจกับเครื่องมือวัดผลกระทบ ทางสังคม การทบทวนรายละเอียดโครงการทางสังคมที่ต้องการประเมิน แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการเพื่อสังคม การสร้างเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม ของโครงการเพื่อสังคม Social Impact Pathway (SIA) การวิเคราะห์ผลตอบแทน จากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม รวมถึงแนวทางการเขียนรายงานผลกระทบ ทางสังคม (SROI Report)

คณะผู้จัดทำขอขอบพระคุณ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำคู่มือ ขอขอบพระคุณทีมวิจัยภายใต้โครงการ จ้างดำเนินการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน และ จัดทำฐานข้อมูล ปี 2564 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่สนับสนุนการขับเคลื่อน การศึกษาวิจัยด้านการประเมินผลกระทบและผลตอบแทนทางสังคม (SROI) จนเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน

หากหนังสือคู่มือการประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคม จากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคมฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ในนามของ คณะผู้จัดทำขอกราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้

เศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ

สารบัญ

คำนำ	04
ตอนที่ 1 ทำความรู้จักกับเครื่องมือ วัดผลกระทบทางสังคม SROI	13
1.1 ต้นกำเนิดของเครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคม SROI	15
1.2 SROI คือศาสตร์การวิเคราะห์เชิงใหม่หรือไม่ ?	16
1.3 SROI ต่างจาก Project Analysis อย่างไร	16
1.4 รูปแบบการประเมินผลกระทบจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม	18
ตอนที่ 2 การทบทวนรายละเอียด โครงการทางสังคมที่ต้องการประเมิน	21
2.1 สรุปรายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ และหน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการ	22
2.2 ระยะเวลาการดำเนินโครงการและงบประมาณ	23
2.3 วัตถุประสงค์และผลผลิตจากโครงการ	24
2.4 ผู้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของโครงการ	24
2.5 สื่อสารความสำคัญของโครงการให้เข้าใจ ในระยะเวลาอันสั้นโดยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง Theory of Change	25
ตอนที่ 3 แนวทางการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากโครงการเพื่อสังคม	29
3.1 การเลือก Key Person หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากโครงการเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก	30
3.2 การตั้งคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการสังเคราะห์ Social Impact Pathway และ Financial Proxy	31
3.3 การกำหนดกรณีฐาน (Base Case Scenario)	35
3.4 อัตราการลดลงของประโยชน์ (Drop off)	40

ตอนที่ 4 การสร้างเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม (Social Impact Pathway)	
ของโครงการเพื่อสังคม	43
4.1 ทรัพยากรและปัจจัยนำเข้า (Input)	48
4.2 กิจกรรม (Activities)	49
4.3 ผลผลิต (Output)	51
4.4 ผลลัพธ์ (Outcome)	52
4.5 ผลกระทบ (Impact)	58
ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)	
ของโครงการเพื่อสังคม	63
5.1 การกำหนดข้อมูลทางตัวเงินเพื่อการวิเคราะห์	65
5.2 การวิเคราะห์ตัวชี้วัดผลตอบแทนทางสังคม จากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคม	77
5.3 การใช้โปรแกรมคำนวณ SROI	80
5.4 เคล็ดลับหรือข้อควรพิจารณาสำหรับการประเมิน	85
5.5 คุณลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI	87
ตอนที่ 6 แนวทางการเขียนรายงานผลกระทบทางสังคม	89
6.1 การรายงานข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่ประเมิน	91
6.2 เส้นทางผลกระทบทางสังคมของโครงการ (Social Impact Pathway)	93
6.3 ข้อมูลต้นทุนโครงการ	98
6.4 ผลตอบแทน (Benefit)	99
6.5 การวิเคราะห์กรณีฐาน (Base Case Scenario)	113
6.6 ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment :SROI)	115
6.7 สรุปแนวทางการเขียนรายงานผลกระทบ	120
เอกสารอ้างอิง	122

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	ตัวอย่างตารางสรุปการทบทวนรายละเอียดโครงการเบื้องต้น	24
ตารางที่ 3.1	ตัวอย่างตารางเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง ก่อนและหลังการเกิดขึ้นของโครงการ	34
ตารางที่ 4.1	ตัวอย่างตัวชี้วัดทางสังคม	57
ตารางที่ 5.1	ข้อมูลต้นทุนโครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน	65
ตารางที่ 5.2	ค่าแทนทางการเงินของการคงอยู่ของไม้เศรษฐกิจ	71
ตารางที่ 5.3	ค่าแทนทางการเงินของ Ecosystem Service	72
ตารางที่ 5.4	ค่าแทนทางการเงินของ Externality Service	73
ตารางที่ 5.5	ค่าแทนทางการเงินของต้นทุนการรักษาโรค NCDs	74
ตารางที่ 5.6	ค่าแทนทางการเงินของการประหยัดค่าใช้จ่ายยาสามัญประจำบ้าน โดยใช้สมุนไพรทดแทนจากอากาศใช้หัวไม้ร่วนแรง	74
ตารางที่ 5.7	ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น	76
ตารางที่ 5.8	ตารางสรุปต้นทุนและผลประโยชน์สุทธิของกรณีตัวอย่าง “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริม ให้แก่สมาชิกของชุมชน”	80
ตารางที่ 5.9	คุณลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI	87
ตารางที่ 6.1	การดำเนินงานพื้นที่บ้านทุ่งป่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น	92
ตารางที่ 6.2	เส้นทางสู่ผลกระทบของการดำเนินงาน Social Impact Pathway ในพื้นที่บ้านทุ่งป่อ	97
ตารางที่ 6.3	ต้นทุนของโครงการ (Cost)	98
ตารางที่ 6.4	แนวทางการวิเคราะห์ผลประโยชน์ บ้านทุ่งป่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น	100
ตารางที่ 6.5	ราคาไม้เศรษฐกิจ	103
ตารางที่ 6.6	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นยางนา ปลูกในปี 2561	104
ตารางที่ 6.7	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นประดู่ ปลูกในปี 2561	105
ตารางที่ 6.8	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยูง ปลูกในปี 2561	105

ตารางที่ 6.9	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นสะเดา ปลูกในปี 2561	106
ตารางที่ 6.10	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นยางนา ปลูกในปี 2562	106
ตารางที่ 6.11	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นประดู่ ปลูกในปี 2562	107
ตารางที่ 6.12	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยุง ปลูกในปี 2562	107
ตารางที่ 6.13	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยุง ปลูกในปี 2563	108
ตารางที่ 6.14	ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นสะเดา ปลูกในปี 2563	108
ตารางที่ 6.15	ผลประโยชน์จากการพัฒนาระบบประปาหมู่บ้าน	109
ตารางที่ 6.16	ผลประโยชน์จากกิจกรรมทำแปลงเกษตรอินทรีย์	110
ตารางที่ 6.17	ผลประโยชน์จากองค์ความรู้ในการปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน	112
ตารางที่ 6.18	ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)	113
ตารางที่ 6.19	มูลค่าผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario)	114
ตารางที่ 6.20	ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคม หลังจากโครงการเสร็จสิ้น (Ex-Post Evaluation)	116
ตารางที่ 6.21	ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2570	116
ตารางที่ 6.21	ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่าง ปี พ.ศ. 2562-2570 กรณีมี Spillover Effect องค์ความรู้ ในการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ดินเค็มในพื้นที่ภาคอีสาน	117
ตารางที่ 6.23	ตารางการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่าง ปี พ.ศ. 2562-2570	118
ตารางที่ 6.24	ตารางการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่าง ปี พ.ศ. 2562-2570 กรณีมี Spillover Effect องค์ความรู้ ในการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ดินเค็มในพื้นที่ภาคอีสาน	119

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1 แนวคิดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน	15
ภาพที่ 1.2 กำไรสุทธิในการวิเคราะห์ SROI	18
ภาพที่ 1.3 รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม	19
ภาพที่ 2.1 โครงสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง	25
ภาพที่ 2.2 ตัวอย่างการกำหนด Theory of Change	26
ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างของผลลัพธ์ส่วนเกิน	36
ภาพที่ 3.2 ตัวอย่างของผลจากปัจจัยอื่น	37
ภาพที่ 3.3 ตัวอย่างของผลลัพธ์ทดแทน	38
ภาพที่ 3.4 แผนภาพสรุปกรณีฐาน	39
ภาพที่ 3.5 ปัจจัยอื่นๆ ที่ต้องหักลบออก (Base Case Scenario)	40
ภาพที่ 4.1 รายละเอียดของ Social Impact Pathway	46
ภาพที่ 4.2 กรณีตัวอย่างของโครงการทางสังคม	48
ภาพที่ 4.3 กรณีตัวอย่างปัจจัยนำเข้าของโครงการ	49
ภาพที่ 4.4 กรณีตัวอย่างกิจกรรมของโครงการ	50
ภาพที่ 4.5 กรณีตัวอย่างผลผลิตของโครงการ	51
ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงระดับการยอมรับผลผลิตของกลุ่มเป้าหมายของโครงการเพื่อสังคม	53
ภาพที่ 4.7 กระบวนการ การเกิดผลลัพธ์	53

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างผลลัพธ์โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก	54
ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างผลลัพธ์โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก	55
ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างผลกระทบในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	58
ภาพที่ 4.11 ตัวอย่างการเขียนผลกระทบโครงการภูมิชุมชน ในพื้นที่ภาคตะวันออก	59
ภาพที่ 4.12 สรุปความแตกต่างระหว่างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ	60
ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างแผนภาพ Social Impact Pathway โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก	61
ภาพที่ 5.1 ราคาตลาด	64
ภาพที่ 5.2 ตัวอย่างการกำหนดค่าแทนทางการเงิน โดยใช้แนวคิดราคาตลาด กรณีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	68
ภาพที่ 5.3 ตัวอย่างการกำหนดค่าแทนทางการเงิน โดยใช้แนวคิดราคาตลาด กรณีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	70
ภาพที่ 5.4 ขั้นตอนการกำหนดช่วงปีที่ต้องการประเมินผลกระทบ	82
ภาพที่ 5.5 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ	83
ภาพที่ 5.6 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ	83
ภาพที่ 5.7 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านผลกระทบกรณีฐาน	83
ภาพที่ 5.8 ดัชนีชี้วัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม	84

ตอนที่ 1

ทำความรู้จักกับ
เครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคม
SROI

องค์กรทางสังคมของประเทศไทยหลายองค์กรล้วนมีพันธกิจสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาส ประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือและการเข้าไปพัฒนาศักยภาพความสามารถของประชาชนในสังคมตามบริบทที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งบทบาทการส่งเสริมและช่วยเหลือสังคมดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนผ่านโครงการทางสังคมประเภทต่างๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมกิจกรรมการเกษตร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาการศึกษา เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวช่วยก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมไม่มากนักน้อย

อย่างไรก็ตาม องค์กรดังกล่าวมักถูกตั้งคำถามอยู่เสมอว่า เงินลงทุนที่ใช้ไปในการขับเคลื่อนโครงการต่างๆ สามารถสร้างผลกระทบ “ที่บาท” ให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในที่นี้หมายถึงสังคมโดยรวม โดยปกติแล้ว โครงการเพื่อสังคมต่างๆ มิได้ดำเนินการเก็บข้อมูลที่เป็นลักษณะผลประโยชน์ในรูปแบบตัวเงินโดยตรงหรือข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ผลประโยชน์ทางอ้อมทางการเงิน โดยข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อมูลเชิงพรรณนา การถอดบทเรียน และการถ่ายทอดผลสำเร็จผ่านเขียนรายงานเชิงอรรถธิบายเท่านั้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบคำถามดังกล่าว นักประเมินผลกระทบทางสังคมจึงได้นำเทคนิคการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน Social Return On Investment (SROI) มาแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว

1.1 ต้นกำเนิดของเครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคม SROI

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน หรือ Social Return On Investment (SROI) ที่ถูกพัฒนามาจากเครื่องมือวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน Cost Benefit Analysis (CBA) ถูกพูดถึงครั้งแรกในปี ค.ศ. 2000 โดยองค์กรที่ชื่อว่า The Roberts Enterprise Development Fund (REDF) ประเทศสหรัฐอเมริกา (USA) และภายหลังได้รับความสนใจไปทั่วยุโรป

จนในปี ค.ศ. 2007 ได้มีการรวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อองค์กร The Social Value UK ประเทศสหราชอาณาจักร (UK) และได้รับการตีพิมพ์ลงใน New Economics Foundation UK และได้เผยแพร่ออกเป็นคู่มือในปี ค.ศ. 2009 โดยมีหัวใจสำคัญ คือ ต้องการทราบถึงความคุ้มค่าของเงินลงทุนที่คนทำงานด้านสังคม นำไปดำเนินกิจกรรมว่า สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างคุ้มค่าหรือไม่ โดยค่า SROI จะบอกว่า ทุกๆ เงินลงทุน 1 บาท จะสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมเป็นเงิน ..... บาท

$$\text{SROI} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม}}{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของเงินลงทุน}}$$

SROI = ลงทุนไป 1 บาทสร้างผลตอบแทนทางสังคม ..... บาท

ตัวอย่างในการแปลงค่า:

$$\text{SROI} = \frac{2,000,000 \text{ บาท}}{200,000 \text{ บาท}} = 10$$

ลงทุน
1 บาท
ผลตอบแทน
กลับมา
10 บาท

*ถูกพัฒนามาจาก Cost Benefit Analysis : CBA

ภาพที่ 1.1 แนวคิดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

1.2 SROI คือศาสตร์การวิเคราะห์แขนงใหม่หรือไม่ ?

Social Return On Investment (SROI) เป็นชื่อของวิธีการวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการเพื่อสังคมในปี ค.ศ. 2000 และมีการเผยแพร่แนวทางการวิเคราะห์ในลักษณะหนังสือหรือคู่มือในปี ค.ศ. 2007-2009 ในความจริงแล้วศาสตร์การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) นั้น ปรากฏการณ์นำมาใช้ในการประเมินผลกระทบมาอย่างยาวนานกว่า 30 ปี และในประเทศไทยถูกนำมาใช้ในวงการประเมินผลกระทบด้านงานวิจัยมาอย่างยาวนาน

หากในประเทศไทยมีการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบจากงานวิจัยเชิงนวัตกรรม (สมพร อีสวิลานนท์ และคณะ, 2559) แต่ในประเด็นการประเมิน Social Return On Investment (SROI) มีการนำมาใช้ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เพื่อเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดังนั้นเครื่องมือ SROI จึงไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม

1.3 SROI ต่างจาก Project Analysis อย่างไร

การประเมินผลกระทบจากโครงการวิจัยหรือโครงการเพื่อสังคมต่างๆ มีหลายวิธี มีความยากและซับซ้อนแตกต่างกันไปในกระบวนการให้ได้มาซึ่งตัวชี้วัด สำหรับวิธีการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมที่ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์บ่อยครั้ง คือ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost Benefit Analysis) วิธีการวิเคราะห์ดังกล่าวมีการนำมาใช้ในหลายวัตถุประสงค์ เช่น การวิเคราะห์โครงการ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของโครงการ เป็นต้น แต่วิธีการกำหนดค่าแทนทางการเงินหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ จะมีความแตกต่างจากวิธีการที่กล่าวไปข้างต้น คือ SROI จะวิเคราะห์เฉพาะการเปลี่ยนแปลงของผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมหลังโครงการเพื่อสังคม ถูกขับเคลื่อน โดยเปรียบเทียบกับผลประโยชน์สุทธิดั้งเดิมก่อนการขับเคลื่อนโครงการ (with and without) ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการวิเคราะห์โครงการแบบปกติ ซึ่งจะพิจารณาจากกำไรสุทธิ (ต้นทุนลบผลตอบแทน) โดยตรงจากโครงการ ซึ่งไม่ได้พิจารณาในมิติการเปลี่ยนแปลง

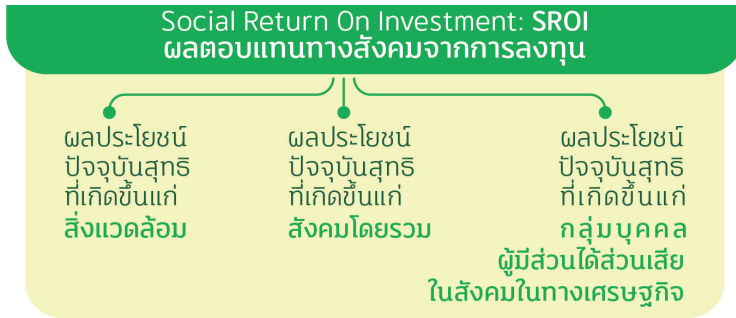
การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของวิธีการวัดผลกระทบทางสังคมแบบ SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีก่อนการเกิดขึ้นของโครงการใน 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม และผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคมในทางเศรษฐกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่า SROI เป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของโครงการเพื่อสังคมเป็น “มูลค่า” ทางการเงิน เพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารแก่สังคมและหน่วยงานผู้จัดสรรทุน

(1) ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสิ่งแวดล้อม คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในสังคม อาทิ คุณภาพอากาศดีขึ้น สารเคมีตกค้างลดลง ป่าไม้อุดมสมบูรณ์มากขึ้น ไฟป่าหมดไป สัตว์ป่ากลับคืนมาระบบนิเวศดีขึ้น ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ต้องแปลงค่าผ่าน Financial Proxy ก่อน

(2) ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเชิงสังคม คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของมนุษย์ อาทิ คนในสังคมมีการศึกษาดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น อายุยืนขึ้นโรคร้ายไข้เจ็บลดลง ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ต้องแปลงค่าผ่าน Financial Proxy ก่อน

(3) ผลตอบแทนทางสังคมในทางเศรษฐกิจ คือ ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่กิจกรรมเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงรายได้ อาทิ คนในสังคมมีรายได้เพิ่มมากขึ้น รวยขึ้น เป็นผลตอบแทนในรูปแบบเชิงตลาด ผลตอบแทนในรูปแบบนี้ไม่ต้องแปลงค่าผ่าน Financial Proxy

โดยผลประโยชน์ 3 รูปแบบนี้ ถูกเรียกว่า ไตรกำไรสุทธิ (Triple Bottom Line : TBL) โดยจะถูกเชื่อมโยงกับหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ภาพที่ 1.2 ไตรกำไรสุทธิในการวิเคราะห์ SROI

1.4 รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม

โดยทั่วไปแล้วการประเมินผลกระทบจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคมจะจำแนกตามระยะความสำเร็จของโครงการวิจัย ได้แก่ การประเมินผลกระทบก่อนดำเนินโครงการ การประเมินผลกระทบระหว่างดำเนินโครงการ และการประเมินผลกระทบหลังดำเนินโครงการ หรือหลังโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) **ก่อนการดำเนินโครงการ (Ex-Ante Evaluation)** คือ การประเมินเพื่อตัดสินใจว่าควรจะทำเนื่อกิจกรรมหรือไม่ ควรอนุมัติโครงการหรือไม่ (ประเมินจากการคาดการณ์ของผลลัพธ์อนาคต)

(2) **ระหว่างการดำเนินโครงการ (On-going)** คือ การประเมินเพื่อพิจารณาว่าผลลัพธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ควรหยุด หรือไปต่อ หรือปรับแผนกิจกรรม ?

(3) **หลังการดำเนินโครงการ (Ex-Post Evaluation)** คือ การประเมินเพื่อพิจารณาผลลัพธ์หลังสิ้นสุดกิจกรรม ว่าสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างไร (ประเมินจากข้อเท็จจริงของผลลัพธ์)

ภาพที่ 1.3 รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม

หลังจากที่ทำความรู้จักในด้านความเป็นมา แนวคิดการวิเคราะห์ และ ลักษณะเฉพาะของแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการวิจัยเพื่อสังคม ในส่วนต่อไปจะเข้าสู่การแนะนำในวิธีการเชิงปฏิบัติการ เพื่อประเมินผลกระทบทางสังคมที่เข้าใจได้ง่ายเพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กร เพื่อสังคมนำไปใช้ปฏิบัติจริง ซึ่งในคู่มือฉบับนี้มีได้กล่าวถึงทฤษฎีมากจนเกินไป แต่เน้นไปที่ความง่ายต่อการเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงแก่ผู้ที่ไม่มีความรู้ด้านการประเมินผลกระทบ โดยประเด็นนำเสนอแนวทางปฏิบัติแก่ผู้อ่าน จะนำเสนอตามการเขียนรายงานผลกระทบซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้ (1) การทบทวนรายละเอียดโครงการทางสังคมที่ต้องการประเมิน (2) การสร้าง เส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคมของโครงการเพื่อสังคม (3) ประเมินผลกระทบ ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการเพื่อสังคม โดยมีรายละเอียดในตอนต่อไป

ตอนที่ 2

การทบทวนรายละเอียด
โครงการทางสังคม
ที่ต้องการประเมิน

ในการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการ เพื่อสังคมนั้นกระบวนการทบทวนรายละเอียดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการต่างๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการสืบค้นถึงปัจจัยนำเข้าของโครงการ กิจกรรมของโครงการ ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่ผลผลิตหลัก ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำไปเชื่อมโยงในการวิเคราะห์ผลลัพธ์ และผลกระทบของโครงการในภายหลัง สำหรับการทบทวนรายละเอียดโครงการวิจัยประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

2.1 สรุปรายละเอียดเบื้องต้นของโครงการและหน่วยงาน ผู้ขับเคลื่อนโครงการ

ส่วนที่ 1 ที่ผู้ประเมินต้องจัดทำ คือ การสรุปสาระสำคัญหรือภาพรวมของโครงการที่ทำการประเมินลงในรายงาน เพื่อเป็นการนำเสนอภาพรวมทั้งหมดของโครงการว่า “โครงการนี้กำลังดำเนินการอะไร ขับเคลื่อนงานประเภทใดในสังคม” “โครงการนี้ดำเนินการในพื้นที่ใด” “โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักคืออะไร” “ช่วงเวลาที่โครงการดำเนินการคือช่วงใด” “หน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการคือหน่วยงานใด” เป็นต้น เพื่อเป็นการทวนสอบประเด็นที่น่าสนใจแก่นักประเมินเพื่อการวิเคราะห์ และเป็นการบอกกล่าวเบื้องต้นให้แก่ผู้อ่านที่กำลังประเมินโครงการประเภทใด

2.2 ระยะเวลาการดำเนินโครงการและงบประมาณ

ผู้ประเมินต้องระบุช่วงเวลาการศึกษาของโครงการให้ชัดเจน ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับงบประมาณว่า งบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนโครงการโดยอาจจะระบุเป็นระยะ ยกตัวอย่างเช่น “โครงการเพื่อสังคมนี้อใช้เวลาในการขับเคลื่อน 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2564-2567 โดยระยะที่ 1 คือ พ.ศ. 2564-2565

ใช้งบประมาณในการขับเคลื่อน 1,000,000 บาท และระยะที่ 2 คือ พ.ศ. 2566-2567 ใช้งบประมาณขับเคลื่อน 500,000 บาท” เป็นต้น ซึ่งประโยชน์ของการจำแนกงบประมาณตามปีจะทำให้สะดวกในการจัดทำเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม (Social Impact Pathway) และการประเมินผลตอบแทนทางสังคม SROI ที่มีช่วงเวลามาเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ด้วย

2.3 วัตถุประสงค์และผลผลิตจากโครงการ

ผู้ประเมินต้องนำเสนอวัตถุประสงค์ลงในรายงานการประเมินด้วย เนื่องจากวัตถุประสงค์จะนำไปสู่ผลผลิตหลักจากโครงการเพื่อสังคม เพื่อที่จะนำไปวิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์และผลลัพธ์จากโครงการต่อไป ยกตัวอย่างเช่น “วัตถุประสงค์ คือ การพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชนโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลักดันสู่ตลาดในประเทศไทย ดังนั้น ผลผลิตหลักของโครงการ คือ แนวทางการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน” เป็นต้น

2.4 ผู้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของโครงการ

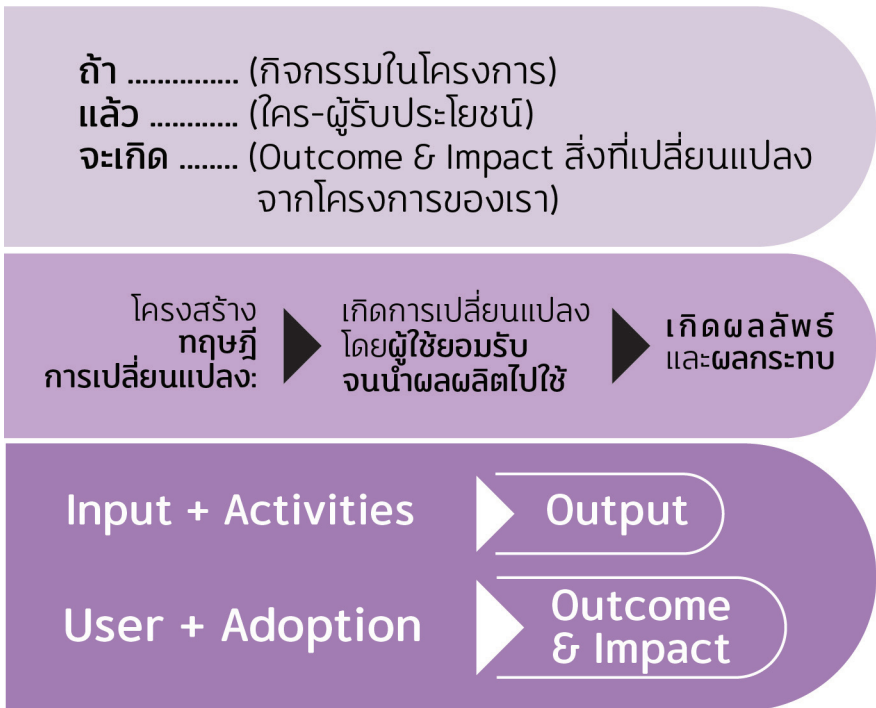
ผู้ประเมินต้องระบุผู้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของโครงการในเบื้องต้นก่อน เพื่อที่จะขยายผลวิเคราะห์ต่อไปในขั้นตอนการทำเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม (Social Impact Pathway) ยกตัวอย่างเช่น “ผู้ใช้ประโยชน์ของโครงการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชนโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลักดันสู่ตลาด คือ หน่วยงานเจ้าภาพผู้นำนโยบายไปส่งเสริม คือ องค์กร A และชาวบ้านในชุมชนเป้าหมายที่ได้รับการส่งเสริม” เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดการทบทวนโครงการวิจัยเบื้องต้นสามารถนำเสนอในรูปแบบตารางสรุปการทบทวนโครงการเพื่อให้สะดวกแก่ผู้อ่านรายงานได้เข้าใจง่าย ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างตารางสรุปการทบทวนรายละเอียดโครงการเบื้องต้น

รายการ	รายละเอียด
1. รายละเอียดของโครงการ	<p>1. ชื่อโครงการ “โครงการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน โดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลักดันสู่ตลาดชุมชน A จังหวัดลำปาง”</p> <p>2. โครงการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชนโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลักดันสู่ตลาด ชุมชน A จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในภาพรวม คือ การส่งเสริมและยกระดับทักษะทางอาชีพของสมาชิกในชุมชนให้มีทักษะการสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน และยกระดับผลิตภัณฑ์ไปสู่ตลาดระดับประเทศ เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง และยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงด้านรายได้ที่พึ่งพิงแต่ภาคการเกษตรเพียงอย่างเดียว</p>
2. หน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการ	องค์กร A
3. ระยะเวลาการขับเคลื่อนโครงการ	โครงการเพื่อสังคมนี้ใช้เวลาในการขับเคลื่อน 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2564-2567
4. งบประมาณขับเคลื่อนโครงการ	ระยะที่ 1 คือ พ.ศ. 2564-2565 ใช้งบประมาณในการขับเคลื่อน 1,000,000 บาท และระยะที่ 2 คือ พ.ศ. 2566-2567 ใช้งบประมาณขับเคลื่อนจำนวน 500,000 บาท
5. วัตถุประสงค์ของโครงการ	การพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชนโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและผลักดันสู่ตลาดในประเทศไทย
6. ผลผลิต	แนวทางการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน
7. ผู้ใช้ประโยชน์	<p>1. หน่วยงานเจ้าภาพผู้นำนโยบายไปส่งเสริม คือ องค์กร A</p> <p>2. ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมายที่ได้รับการส่งเสริม</p>

2.5 สื่อสารความสำคัญของโครงการให้เข้าใจในระยะเวลาอันสั้น โดยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง Theory of Change

หลังจากที่ดำเนินการทบทวนรายละเอียดโครงการโดยสรุปเสร็จแล้ว ผู้ประเมินควรสื่อสารความสำคัญของโครงการโดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงลงในรายงานผลกระทบ ซึ่งทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง นับว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยนิยามเป้าหมายและพันธกิจทางสังคมของโครงการหรือองค์กรที่ชัดเจนว่า โครงการหรือกิจกรรมขององค์กรนั้นๆ สร้างคุณค่าทางสังคมให้แก่ใคร อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยง “กิจกรรม” สู “เป้าหมายระยะยาว” โดยมักจะตั้งคำถามว่า “ถ้า.....แล้ว จะเกิด.....” ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

โดยตัวอย่างการกำหนด Theory of Change เป็นดังนี้

- โครงการการบำบัดผู้ป่วยสมองเสื่อมด้วยศิลปะ (Jones, Windle & Edwards, 2020)

“ถ้าผู้ป่วยสมองเสื่อมได้เข้าร่วมโครงการบำบัดผู้ป่วยสมองเสื่อมด้วยศิลปะแล้วผู้ป่วยสมองเสื่อมจะมีสุขภาวะที่ดีขึ้นทั้งในด้านพฤติกรรม การเข้าสังคมอารมณ์และจิตใจ”

-
- โครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ จังหวัดขอนแก่น (Buathong et al., 2021)

“ถ้าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้ทำโครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์แล้วสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์จะมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีมีความรู้และตระหนักต่อการใช้สารเคมีชุมชนจะมีพื้นที่เกษตรและแหล่งน้ำที่ปลอดภัย”

ภาพที่ 2.2 ตัวอย่างการกำหนด Theory of Change

ดังนั้น Theory of Change ของกรณีตัวอย่างในคู่มือนี้
คือ “ถ้าสมาชิกในชุมชน A ได้รับการฝึกทักษะอาชีพ
เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์หนึ่งเดียว
ในประเทศแล้วสามารถจำหน่ายสินค้าได้ จะทำให้ชุมชน
มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น”

ตอนที่ 3

แนวทางการสัมภาษณ์
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
จากโครงการเพื่อสังคม

การได้มาซึ่งข้อมูลในการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของโครงการ เพื่อสังคม นอกเหนือจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้ว การสัมภาษณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงนั้นเป็นอีกหนึ่งในกระบวนการสำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงกับบริบทความเป็นจริงของพื้นที่ขับเคลื่อนโครงการ โดยขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีดังนี้

3.1 การเลือก Key Person หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากโครงการเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก

- (1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ ให้คัดเลือกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็น Key Person อย่างน้อย 10-15% ของจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด
- (2) กรณีที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการมีจำนวนน้อย (ไม่เกิน 50 ราย) อาจคัดเลือก Key Person อย่างน้อย 5-10 ราย สำหรับเป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล
- (3) หลักเกณฑ์ในการเลือก Key Person มีดังนี้
  - ต้องเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่โครงการ
  - ต้องเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลภาพรวมโดยละเอียดของโครงการ (หากเป็นผู้ที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น จะทราบถึงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงได้ดียิ่งขึ้น)
  - หาก Key Person เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม จะทำให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ประเมินในกรณีที่ต้องสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน เนื่องจากผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มสามารถเป็นตัวกลางประสานสมาชิกชุมชนได้
  - Key Person ต้องยินดีให้ความร่วมมือ หากผู้ประเมินต้องมีการติดตามหรือเก็บข้อมูลย้อนหลังเป็นระยะ

3.2 การตั้งคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการสังเคราะห์

Social Impact Pathway และ Financial Proxy

แนวทางการตั้งคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการวิเคราะห์ SROI ของโครงการวิจัยเป้าหมาย โดยทั่วไปแล้วไม่มีคำถามปลายปิดที่ตายตัว เนื่องจากบริบทของพื้นที่ขับเคลื่อนของโครงการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น บางแห่งมีมิติการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ซับซ้อนและมีความชัดเจนได้แก่ กำไรที่เปลี่ยนแปลงไป ต้นทุนที่ลดลง เป็นต้น ซึ่งสามารถพิจารณาค่าแทนทางการเงินอ้างอิงจากราคาสินค้าในตลาดทั่วไปได้ แต่บางกรณีพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการคงอยู่ของพื้นที่ป่าต้นน้ำไม่มีราคาตลาดเป็นตัวอ้างอิงจึงไม่สามารถประเมินค่าได้โดยตรง ในการหาค่าแทนทางการเงินดังกล่าวจำเป็นต้องใช้วิธีการโอนย้ายมูลค่าหรือการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม จึงเป็นข้อจำกัด หากผู้ประเมินยังไม่มีประสบการณ์มากพอและมีความรู้ด้านเศรษฐมิติที่จำกัด อย่างไรก็ตาม คู่มือฉบับนี้ได้รวบรวมแนวคำถามและประเด็นการพูดคุยที่มักพบเจอในการศึกษาให้ผู้ประเมินนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- (1) ผู้ประเมินต้องมีการเชิญชวนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพูดคุยในลักษณะการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นิ่งล้อมวง เพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายระหว่างผู้สัมภาษณ์ (Key Person) ซึ่งควรเริ่มต้นการสนทนาด้วยการแนะนำตัวเองของผู้สนทนาทุกคน ถามถึงความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เปิดโอกาสให้ Key Person เล่าถึงประวัติพื้นที่ หลังจากที่มีการพูดคุยจนเกิดความคุ้นเคยกันแล้ว จึงเริ่มเปิดประเด็นคำถาม
- (2) การตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการขับเคลื่อนของโครงการ : ในส่วนนี้เป็นการสัมภาษณ์ Key Person เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงด้านแนวปฏิบัติทางการเกษตร และการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยแนวคำถามที่มักถูกใช้บ่อยครั้งในการประเมินผลกระทบของโครงการเชิงสังคม ได้แก่

- คำถามด้านการเปลี่ยนแปลงมิติระดับรายได้ “ท่านมีรายได้สุทธิ/กำไร เปลี่ยนแปลงไปกี่บาท/ปี เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการ”
- คำถามด้านการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ “ท่านมีอาชีพเสริมหรือไม่ หลังการเกิดขึ้นของโครงการ” หรือ “ท่านมีอาชีพใหม่หรือไม่ หลังการเกิดขึ้นของโครงการ”
- คำถามด้านการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต “ท่านมีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างไร หลังจากการเกิดขึ้นของโครงการ” ในที่นี้อาจจะต้องระบุให้ชัด วิถีชีวิตในที่นี้ หมายถึง สมาชิกในชุมชน มีการหากิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในเวลาว่างเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการที่สมาชิกจะอยู่กับบ้านเฉยๆ ไม่ทำอะไร หรือ เลิกดื่มสุรา สักระยะในเวลาว่าง แล้วเปลี่ยนมาเป็นการทำอาชีพเสริม เป็นต้น
- คำถามด้านการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ “ท่านมีสุขภาพดีขึ้นหรือไม่ หลังจากการเกิดขึ้นของโครงการ” หรือ “รายจ่ายด้านค่ารักษาพยาบาลของท่านลดลงหรือไม่ กี่บาท/ปี หลังจากการเกิดขึ้นของโครงการ” ซึ่งคำถามลักษณะนี้จะปรากฏในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ
- คำถามการเปลี่ยนแปลงด้านแนวปฏิบัติทางการเกษตร “ท่านมีการเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรจากใช้สารเคมี เป็นรูปแบบ

การเกษตรปลอดสารพิษ/เกษตรอินทรีย์ หรือไม่ หลังจาก
มีโครงการเกิดขึ้น” หรือ “ท่านมีรายได้สุทธิ/กำไร เปลี่ยนแปลง
หรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการที่บาท/ปี หลังจาก
โครงการเกิดขึ้น” หรือ “ท่านมีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการ
ใช้สารเคมีทางการเกษตร หรือรายจ่ายด้านสุขภาพที่เกิดจากการ
ใช้สารเคมีทางการเกษตรลดลงหรือไม่ ก็บาท/ปี หลังการเกิดขึ้น
ของโครงการ” เนื่องจากโครงการเพื่อสังคมที่มีมิติด้านการเกษตร
เข้ามาเกี่ยวข้องจะเป็นรูปแบบการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์
เกษตรปลอดสารพิษ และการส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจ

- คำถามด้านการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม “คุณภาพสิ่งแวดล้อม
ในพื้นที่ของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรหลังจากมีการเกิดขึ้น
ของโครงการ” หรือ “จำนวนต้นไม้ในป่าชุมชนเพิ่มขึ้นหรือไม่
จำนวนกึ่งตัน หลังจากโครงการเกิดขึ้น” หรือ “จำนวนพื้นที่ป่า
ต้นน้ำ/ป่าชายเลน เพิ่มขึ้นหรือไม่ จำนวนไร่ หลังจากโครงการ
เกิดขึ้น” เนื่องจากโครงการเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาป่าชุมชน

หลังจากที่ดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง
แล้วนั้น ให้ผู้ประเมินดำเนินการบันทึกในรูปแบบตารางเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง
“ก่อนและหลังการเกิดขึ้นของโครงการ (With and Without)” ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างตารางเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลัง
การเกิดขึ้นของโครงการ

With	Without
(1) สมาชิกชุมชนเกิดการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น	(1) สมาชิกชุมชนขาดหน่วยงานหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้ามาพัฒนาทักษะที่จำเป็นด้านการบริหารธุรกิจการท่องเที่ยว อาจส่งผลให้เกิดการบริหารที่ไม่นำไปสู่ผลสำเร็จและไม่มีความยั่งยืนทางธุรกิจ
(2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนดีขึ้น	(2) ชุมชนไม่เกิดการร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม อาจทำให้การดำเนินธุรกิจแบบต่างคนต่างทำ แย่งทรัพยากรและแย่งผู้ใช้บริการกัน ซึ่งมีส่วนทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดการเสื่อมโทรม และนักท่องเที่ยวไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง
(3) ชุมชนเกิดการพัฒนาทั้งภาคธุรกิจ การจัดการพื้นที่ และระบบโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น	(3) ชุมชน วิสาหกิจชุมชน และภาคธุรกิจมีการพัฒนาศักยภาพที่ล่าช้า ไม่ถูกทาง ทำให้ไม่สามารถดึงประสิทธิภาพของจุดเด่นทางการท่องเที่ยวได้เต็มประสิทธิภาพ
(4) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม และประเพณีได้รับการสืบทอดไปสู่เยาวชน ทำให้เกิดความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและจุดเด่นทางการท่องเที่ยวชุมชน	(4) โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อธุรกิจการท่องเที่ยวไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม เนื่องจากขาดหน่วยงาน อพท. ที่เป็นตัวกลางการขับเคลื่อน
(5) ชุมชน วิสาหกิจชุมชน และธุรกิจภาคเอกชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวในท้องถิ่น	(5) ประวัติศาสตร์ชุมชน และประเพณีไม่ได้รับการจัดบันทึกอย่างเป็นระบบ และขาดผู้สืบทอดทำให้เกิดความไม่ยั่งยืน
(6) สิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลและอนุรักษ์ทำให้เกิดมูลค่าจากการใช้ประโยชน์และบริการจากระบบนิเวศให้แก่สังคมมากขึ้นและยั่งยืน	(6) ชุมชน วิสาหกิจชุมชน และธุรกิจภาคเอกชนมีความไม่แน่นอนด้านรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่สามารถดึงประสิทธิภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้ และไม่เกิดการกระจายรายได้ในหน่วยธุรกิจท้องถิ่น
(7) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับการดูแลอย่างถูกวิธี และมีความอุดมสมบูรณ์ไม่เสื่อมโทรม	(7) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ได้รับการดูแลอย่างถูกวิธี และเกิดการเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

3.3 การกำหนดกรณีฐาน (Base Case Scenario)

วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์กรณีฐาน คือ ให้ผู้ประเมินทราบถึงความน่าจะเป็นที่ผลกระทบอาจจะเกิดขึ้นจากกรณีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการเป้าหมายที่จะประเมิน และป้องกันไม่ให้เกิดการประเมินผลลัพธ์เกินจริง (Overclaim) โดยกรณีฐานสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

(1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน ผลจากปัจจัยอื่น และผลลัพธ์ทดแทน
กรณีฐานสามารถจำแนกออกเป็น 3 กรณี คือ ผลลัพธ์ส่วนเกิน ผลจากปัจจัยอื่น และผลลัพธ์ทดแทน โดยมีความหมายดังนี้

- (1.1) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น อยู่ดีต่อให้ไม่มีองค์กรไหนเข้ามาดูแล
- ถึงไม่ทำก็เกิดผลกระทบ
  - ผู้รับประโยชน์บางคนอาจพบวิธีบรรเทาปัญหาด้วยตนเอง
  - สภาพสังคม และเศรษฐกิจโดยรวมอาจดีขึ้นตามบริบทโลก
  - ผลลัพธ์ทางสุขภาพที่กลับจากปัจจัยแปรปรวนที่อาจเกิดจากการดูแลตนเอง

โดยตัวอย่างของผลกระทบส่วนเกิน มีดังนี้

ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างของผลลัพธ์ส่วนเกิน

(1.2) ผลจากปัจจัยอื่น (Attribution) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัจจัยอื่นร่วมด้วย กล่าวคือ สัดส่วนผลลัพธ์ที่เกิดจากกิจกรรมเฉพาะที่เป็นผลจากหน่วยงาน (โครงการ) เท่านั้น โดยตัวอย่างของปัจจัยอื่น มีดังนี้

ภาพที่ 3.2 ตัวอย่างของผลจากปัจจัยอื่น

(1.3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ กรณีผลลัพธ์เชิงบวก หักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มหนึ่ง ถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มอื่น ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีตัวอย่างดังนี้

โครงการส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์
ในชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนขายเอง
แต่ส่งผลกระทบต่อแม่ค้าผัก
ในชุมชนเดิม ทำให้ขายผักได้น้อยลง

คนกลุ่มหนึ่งมีงานทำ
แต่ส่งผลกระทบต่อ
ให้อีกกลุ่มหนึ่ง
ไม่มีงานทำ

ภาพที่ 3.3 ตัวอย่างของผลลัพธ์ทดแทน

ดังนั้นกรณีฐานทั้ง 3 แบบ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพที่ 3.4 แผนภาพสรุปกรณีฐาน

ดังนั้น หลังจากที่เราสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นตอนสุดท้าย ผู้ประเมินต้องมีการสอบถามกรณีฐานโดยใช้ “เทคนิค 10 นิ้ว” โดยใช้คำถามดังนี้ “หาก 10 นิ้ว คือ คะแนนที่จะให้แก่หน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการส่งเสริมในพื้นที่ ท่านคิดว่าโครงการ A (โครงการเป้าหมายที่ประเมิน) สร้างความเปลี่ยนแปลงทำให้คุณภาพชีวิตท่านดีขึ้น ท่านจะให้คะแนนเท่าใด” หากผู้สัมภาษณ์ให้ 3 นิ้ว หรือ 3 คะแนน แสดงว่า ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้เกิดจากโครงการ A 30% ดังนั้น Financial Proxy เช่น ผลประโยชน์สุทธิที่เพิ่มขึ้น 100 บาท หลังจากมีโครงการ ผลประโยชน์ 30 บาท เกิดจากโครงการ กฟผ. ดังนั้น ผลประโยชน์อีก 70% ที่เหลือจะเกิดจากกรณีฐานอื่นๆ

ภาพที่ 3.5 ปัจจัยอื่นๆ ที่ต้องหักลบออก (Base Case Scenario)

3.4 อัตราการลดลงของประโยชน์ (Drop off)

หนึ่งคำถามสำคัญที่ต้องสอบถามจาก Key Person คือ แนวโน้มที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะได้รับประโยชน์จากโครงการ โดยปกติแล้วจะมีแนวโน้มลดลงเมื่อระยะเวลาผ่านไปอาจเกิดจากอิทธิพลอื่นๆ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะดำรงอยู่ได้นานเพียงใดหรือช่วงเวลาใด การเกิดประโยชน์นั้นจะมีอัตราส่วนที่ลดลงหรือเหือดหายเป็นอัตราส่วนต่อปี

กรณีที่เป็นการประเมินก่อนดำเนินโครงการหรือระหว่างดำเนินโครงการ (Ex-Ante Evaluation) ควรกำหนดค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ที่ลดลงหรือกำหนดจุดสิ้นสุด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดอัตราการลดลงของประสิทธิภาพของโครงการจนถึงวันสิ้นสุดของผลประโยชน์ของเทคโนโลยีหรือโครงการ

ดังนั้น ช่วงเวลาของการสิ้นสุดของการยอมรับ (Disadoption) ไม่มีโครงการไหนในโลกนี้จะยั่งยืนตลอดกาลต้องมีวันสิ้นสุด ดังนั้น แนวคำถามที่ต้องถามจาก Key Person เพื่อให้ทราบอัตราการลดลงของประโยชน์ ต้องถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับ Adoption Unit หรือหน่วยการใช้ประโยชน์ เช่น “ท่านจะลดปริมาณการปลูกพริกสายพันธุ์นี้ในปีใดและจะลดลงกี่ไร่หรือผลิตลดลง

ก็กิโกรัมต่อปี” หรือ “ท่านจะลดกำลังผลิตสบูจากถ่านไม้ในปีใด ลดปริมาณ เหลือก็ก่อนต่อปี เพื่อที่จะไปเพิ่มกำลังการผลิตสบู่สูตรอื่นที่ขายได้ดีกว่าใน อนาคต” เป็นต้น

ยกตัวอย่าง “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริม ให้แก่สมาชิกของชุมชน สามารถสร้างอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนจนสร้างกำไรให้แก่ สมาชิกชุมชนได้ 20,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งผลประโยชน์นั้นเกิดขึ้นในปี 2564 ซึ่งผลกำไรสุทธิที่เกิดขึ้นก่อนมีโครงการซึ่งเป็นอาชีพเดิมของสมาชิกชุมชน สร้างกำไรสุทธิได้เพียง 9,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ดังนั้น ผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเกิดโครงการเท่ากับ 11,000 บาท/คน/ปี มีครัวเรือน ที่ได้รับผลประโยชน์ 45 ครัวเรือน” โดยกำหนดให้ผลประโยชน์ดำเนินต่อไป ตั้งแต่ “ปี พ.ศ. 2564-2572” อย่างไรก็ตาม “ให้ผลประโยชน์เกิดการลดลง ในปี พ.ศ. 2569-2572 ปีละ 2% เนื่องจากการปรับเปลี่ยนสินค้าที่จำหน่าย ของชุมชน” ดังนั้น ตารางสรุปผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นของโครงการมีดังนี้

ตารางที่ 3.2 ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ปี พ.ศ.	ผลประโยชน์สุทธิ
2562	
2563	
2564	11,000.00
2565	11,000.00
2566	11,000.00
2567	11,000.00
2568	11,000.00
2569	10,780.00
2570	10,564.40
2571	10,353.11
2572	10,146.05

ตอนที่ 4

การสร้างเส้นทางสู่ผลกระทบ
ทางสังคมของโครงการ
เพื่อสังคม
(Social Impact Pathway)

หลังจากที่ดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและจากการทบทวนเอกสารมาสังเคราะห์เป็นเส้นทางผลกระทบทางสังคม (Social Impact Pathway) ของโครงการเพื่อสังคม ซึ่งแผนภาพดังกล่าวจะทำให้ผู้ประเมินสามารถมองเห็นถึงภาพรวมทั้งหมดของโครงการในมิติด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) ผู้ใช้ประโยชน์ (User) และผลกระทบ (Impact)

นอกจากนี้ แผนภาพผลกระทบทางสังคม มีส่วนช่วยให้ผู้ประเมินจำแนกประเภทของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งรายละเอียดที่ผู้ประเมินต้องสังเคราะห์ออกมาเป็น Social Impact Pathway มีดังนี้

ภาพที่ 4.1 รายละเอียดของ Social Impact Pathway

ผลลัพธ์ Outcome

ผู้ใช้ประโยชน์ คนที่ 1

- นักวิจัย
- กลุ่มเป้าหมาย
ในพื้นที่ศึกษาต้นแบบ
- การใช้ประโยชน์
ในระดับชุมชน

การเปลี่ยนแปลง

เกิดการยอมรับและนำผลลัพธ์
จากโครงการหรือกิจกรรม
มาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

ประโยชน์ตนสุดท้าย

- การนำไปใช้ระดับจังหวัด
(มีการนำไปประยุกต์ใช้
ในหลายอำเภอ)
- มีการนำไปใช้ระดับประเทศ
หรือเชิงนโยบาย

ผลกระทบ Impact

เกิดผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ

1. เปลี่ยนแปลงด้านรายได้
2. เกิดการเปลี่ยนแปลง
ด้านต้นทุน
3. ลดค่าใช้จ่าย

เกิดผลประโยชน์ ทางสังคม

1. คุณภาพชีวิต
2. ความเข้มแข็งของชุมชน
3. การแพร่กระจาย
องค์ความรู้ทางวิชาการ
4. สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

W.ศ. XXXX

W.ศ. XXXX

โดยในส่วนต่อไปเป็นการสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินขององค์ประกอบ ปัจจัยในการสังเคราะห์ Social Impact Pathway

4.1 ปัจจัยนำเข้า (Input)

ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้โครงการสามารถขับเคลื่อนไปได้ ปัจจัยนำเข้าสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ปัจจัยเชิงบุคคล : แรงงาน ผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรในโครงการ นักกิจกรรม นักวิจัย (2) งบประมาณ : เงิน หรือทุน (3) เครื่องจักร และ (4) องค์ความรู้ : ภูมิปัญญา องค์ความรู้สำหรับใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสังคม โดยตัวอย่างของปัจจัยนำเข้าของโครงการเชิงสังคมที่หยิบยกเป็นกรณีตัวอย่าง มีดังนี้

กรณีตัวอย่าง: โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

โครงการพัฒนาชุมชนและเครือข่ายชุมชนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภูมิชุมชน) มุ่งเน้นการขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแม่น้ำ โดยมีเป้าหมายหลัก

- 1) เพื่อมุ่งให้ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น
- 2) เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่น มีแหล่งอาหาร และสมุนไพร
- 3) เพื่อให้เกิด เครือข่ายฟื้นฟู และจัดการ ทรัพยากร ชายฝั่ง

- ชุมชนมีทรัพยากรป่าชายเลนเป็นทรัพยากรในชุมชน ที่สำคัญและเป็นต้นป่าชายเลนผืนสุดท้าย จำนวน 8 ไร่ ในชุมชนคลองห้วยจาก
- ชุมชนตั้งอยู่ในโรงเรียนพระพิมลเสณีฯ รายล้อมไปด้วย ปอกุ้งของนายทุนจึงมีความต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ พื้นที่ป่าชายเลน
- ชาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าชายเลน
- ชุมชนคลองห้วยจากได้ร่วมกันพัฒนาฟื้นฟูพื้นที่ โดยการปรับภูมิทัศน์ป่าชายเลนโดยกลุ่มช่าง ในชุมชนคลองห้วยจาก
- โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้นิเวศป่าชายเลนนั้น ดำเนินกิจกรรมไปพร้อมกับโครงการธนาคารต้นไม้

ภาพที่ 4.2 กรณีตัวอย่างของโครงการทางสังคม

กรณีตัวอย่าง: **ปัจจัยนำเข้า** โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

บุคลากร

- เจ้าหน้าที่โครงการภูมิชุมชน
- บุคลากรโรงเรียนพระพิมลเสนี (พร้อมหงสกุล)
- นักเรียนโรงเรียนพระพิมลเสนี (พร้อมหงสกุล)
- ชาวบ้านชุมชนคลองห้วยจาก

งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

สนับสนุนโดยโครงการภูมิชุมชน 4 ปี พ.ศ. 2562

- 1) การส่งเสริมการรวมกลุ่มโครงการธนาคารต้นไม้
- 2) การฟื้นฟูแหล่งอาหารและยาสมุนไพรป่าชายเลน
- 3) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิเวกป่าชายเลน

ภาพที่ 4.3 กรณีตัวอย่างปัจจัยนำเข้า

4.2 กิจกรรม (Activities)

กิจกรรมของโครงการ หมายถึง การดำเนินงานหรือวิธีการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดกิจกรรมทำให้เกิดผลผลิตที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งตัวอย่างของลักษณะกิจกรรมที่ต้องระบุลงใน Social Impact Pathway ที่ผู้ประเมินต้องสรุปลงในเล่มรายงานผลกระทบเป็นดังนี้

กรณีตัวอย่าง: **กิจกรรม** โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

พ.ศ. 2562

- 1) โครงการธนาคารต้นไม้ ป่าชายเลนโรงเรียน พระพิมลเสณี (พร้อมหงสกุล)
• กิจกรรมเพาะพันธุ์ต้นกล้า และสานตะกร้าจากใบจาก: เปิดพื้นที่ชุมชนให้เป็น แหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงาน
- 2) การฟื้นฟูแหล่งอาหาร และยาสมุนไพรป่าชายเลน
- 3) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ นิเวศป่าชายเลน
- 4) โครงการพัฒนาเด็กเยาวชน

พ.ศ. 2563

- 1) การพัฒนาพื้นที่และออกแบบ แหล่งเรียนรู้ป่าชายเลน โรงเรียนพระพิมลเสณีฯ ร่วมกับประสานศูนย์ฯ อ่าวคุ้งกระเบน และศูนย์ฝึกอบรม โรงไฟฟ้าบางปะกง
- 2) กิจกรรมจัดตั้ง วิสาหกิจชุมชน
- 3) กิจกรรมต่อเติมสะพาน ในพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่ม

ภาพที่ 4.4 กรณีตัวอย่างกิจกรรมของโครงการ

4.3 ผลผลิต (Output)

ผลผลิตของโครงการ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นสิ่งแรกและชัดเจนที่สุดจากโครงการที่ตรงตามวัตถุประสงค์จากโครงการ โดยทั่วไปแล้วผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการเพื่อสังคมสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่

- (1) ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีศักยภาพเชิงพาณิชย์
- (2) แนวทางปฏิบัติที่ดี เช่น เกษตรปลอดภัย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตชุมชน
- (3) นวัตกรรม โดยตัวอย่างของการสรุปผลผลิตของโครงการเพื่อสังคมที่นักประเมินต้องแสดงในแผนภาพผลกระทบฯ เป็นดังนี้

กรณีตัวอย่าง: **ผลผลิต** โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

- 1) เกิดกลุ่ม "ธนาคารต้นกล้าป่าชายเลนคลองห้วยจาก" กลุ่มเพาะพันธุ์ต้นกล้า กลุ่มจักสาน
- 2) ได้ข้อมูลคัดเลือกพื้นที่ทำโครงการ ชุมชนรอบโรงเรียน
- 3) ป่าชายเลนที่รกร้างได้รับการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์มีสะพานเดินศึกษา ระบบนิเวศ 8 ไร่ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่โรงเรียนและชุมชน
- 4) เกิดเส้นทางการเรียนรู้ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นพื้นที่ 8 ไร่
- 5) สมาชิกมีองค์ความรู้ในการถ่ายทอดและเปิดแหล่งศึกษาดูงาน ให้แก่บุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สนใจ
- 6) ได้แนวทางและภาคีเครือข่ายการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลน

ภาพที่ 4.5 กรณีตัวอย่างผลผลิตของโครงการ

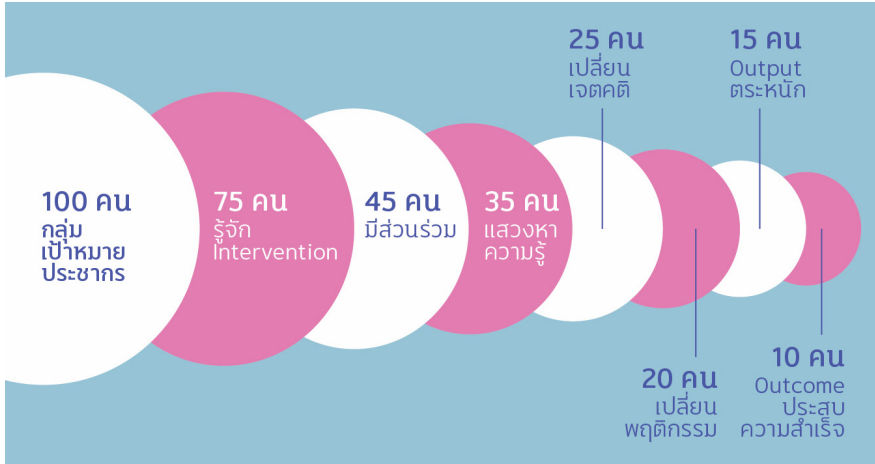
4.4 ผลลัพธ์ (Outcome)

ผลลัพธ์ของโครงการ หมายถึง การนำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์ ในกลุ่มเป้าหมาย มีการเปลี่ยนแปลงในระดับการยอมรับผลผลิตไปใช้ประโยชน์ ทั้งในเชิงความรู้ ทักษะ พฤติกรรม การปฏิบัติ และทักษะ โดยมีมิติด้านผลลัพธ์ จะพิจารณา 2 ประเด็น คือ ประเด็นผู้ใช้ประโยชน์ (User) และประเด็น ด้านความเปลี่ยนแปลง (Change) ดังนี้

ผู้ใช้ประโยชน์ (User) คือ ผู้นำผลผลิตของโครงการไปใช้ประโยชน์ หรือ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษาต้นแบบ ผู้ใช้ประโยชน์มักมีหลายกลุ่ม แต่กลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่มักจะเป็นนักวิจัย หน่วยงานเจ้าภาพในการขับเคลื่อนผลผลิต กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษาต้นแบบ การใช้ประโยชน์ในระดับชุมชนนักวิจัย สำหรับผู้ใช้ประโยชน์คนสุดท้าย คือ การที่ผลผลิตของโครงการถูกนำไปใช้ ในระดับกว้างขวาง เช่น การนำไปใช้ในระดับจังหวัด (ผลผลิตถูกนำไปใช้ในหลายอำเภอ) การนำไปใช้ในระดับประเทศ หรือถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่ง ในการกำหนดนโยบายของรัฐ

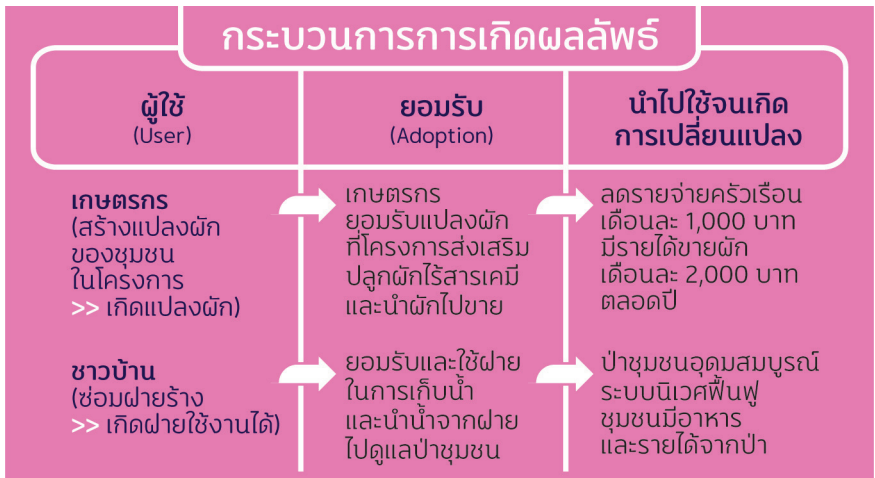
การเปลี่ยนแปลง (Change) คือ ผู้ใช้ประโยชน์เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทัศนคติ พฤติกรรม การปฏิบัติ และทักษะหลังจากที่นำผลผลิตจากโครงการ มาใช้ประโยชน์ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นตามแผนของโครงการและ อาจเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญแม้ไม่ได้วางแผนไว้

จากแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของ White and Raitzer (2017) ได้อธิบายไว้ว่า หากมีการส่งเสริมความรู้และทักษะให้แก่คน 100 คน จะมีเพียง 10 คนเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จและเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านผลลัพธ์ (Outcome) อย่างไรก็ตามระหว่างกระบวนการอบรมความรู้ แม้ว่าจะมีผู้อบรม ที่ออกจากกระบวนการระหว่างทางไม่ว่าเหตุผลใดก็ตาม คนเหล่านั้นก็ยังมี องค์ความรู้ติดตัวไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆ ได้ แม้ว่าจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามจุดมุ่งหมายของโครงการก็ตาม

ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงระดับการยอมรับผลผลิตของกลุ่มเป้าหมายของโครงการเพื่อสังคม ที่มา : White and Raitzer (2017)

โดยกระบวนการการเกิดผลลัพธ์นั้น สามารถอธิบายได้โดยง่าย ดังแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4.7 กระบวนการการเกิดผลลัพธ์

ดังนั้น ผู้ประเมินต้องมีการระบุผลลัพธ์ของโครงการลงใน Social Impact Pathway เพื่อใช้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม โดยมีตัวอย่างของการอธิบายผลลัพธ์ดังนี้

กรณีตัวอย่าง: **ผลลัพธ์** โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียง

- 1) ผลการศึกษานำมาสู่การพัฒนาโครงการในพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกทิ้งร้างมากกว่า 20 ปี จนพัฒนาเป็นพื้นที่นันทนาการและแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศให้แก่โรงเรียนและชุมชน
- 2) นักเรียนมีทักษะความรู้ความเข้าใจมีจิตสำนึกดี ตระอบครัวโรงเรียนชุมชนและสังคม
- 3) กลุ่มสร้างสะพานรวมกลุ่มเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชนและจัดสรรรายได้บางส่วนเป็นกองทุนอาหารกลางวันให้แก่นักเรียน
- 4) ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการเพาะพันธุ์ต้นกล้าและจักสานตะกร้าจากใบจากและหักเข้ากองทุน
- 5) ชุมชนกองทุนและเงินหมุนเวียนในการทำกิจกรรม
- 6) มีเครือข่ายการทำงานและการจำหน่ายต้นกล้า
- 7) คนในชุมชนมีองค์ความรู้และแนวทางในการพัฒนาดูแลป่าชายเลนร่วมกันเพื่ออนุรักษ์ให้มีความยั่งยืน
- 8) โรงเรียนมีแผนรองรับการเรียนรู้อองเด็กนักเรียนในอนาคตและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่
- 9) การพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยใช้องค์ความรู้และทรัพยากรที่มีใช้ชุมชน

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างผลลัพธ์โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงของโครงการภูมิชุมชน

ผู้ประเมินส่วนใหญ่มักสับสนในความแตกต่างระหว่างผลผลิตและผลลัพธ์ ความหมายโดยแท้จริงแล้ว ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่เกิดจากปัจจัยนำเข้า เห็นได้จริง วัดได้โดยตรง และเกิดขึ้นทันที เช่น จำนวนนักเรียนที่มีผลการเรียนดีขึ้น (จำนวนคน) หรือจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม สำหรับผลลัพธ์ (Outcome) คือ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลช้า อาจเกิดทั้งในมิติด้านธรรมและรูปธรรมแก่ผู้ใช้ เช่น นักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น อัตรานักเรียนสอบผ่านแต่ละปี สูงกว่าเกณฑ์ ระบบนิเวศดีขึ้น และการลดรายจ่าย เพิ่มกำไร เป็นต้น โดยตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง Output และ Outcome เป็นดังนี้

ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างผลลัพธ์โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียง

ตัวชี้วัดผลลัพธ์

คือ หลักฐานที่สามารถบอกได้ว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน และแสดงถึงผลลัพธ์ที่ได้ปฏิบัติตามแล้ว ตัวชี้วัดมีทั้งการวัดเชิงปริมาณ และการวัดเชิงคุณภาพ นิยามของตัวชี้วัดโดยทั่วไปสามารถจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่

- (1) ตัวชี้วัดด้านระยะเวลาและจำนวนผู้ได้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายที่สามารถเข้าถึงบริการจากโครงการ
- (2) ตัวชี้วัดด้านจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากโครงการ
- (3) ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามผลลัพธ์ที่โครงการได้ตั้งไว้ ทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับใครและเปลี่ยนแปลงอย่างไร เป็นการแสดงให้เห็นว่าโครงการได้สร้างการเปลี่ยนแปลงได้ดีเพียงใด (Rogers, 2014)
- (4) ตัวชี้วัดผลผลิต (Output Indicators)
  - เชิงรูปธรรม สังเกตได้ นับได้
  - ส่วนใหญ่เป็นเชิงปริมาณ
- (5) ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators)
  - เชิงนามธรรม เช่น ด้านทักษะ ความรู้ พฤติกรรมทัศนคติ ความสามัคคี
  - ต้องใช้เครื่องมือวัดเชิงพฤติกรรม หรือ หลักฐานเทียบ
  - ส่วนใหญ่เป็นเชิงคุณภาพ

โดยตัวอย่างตัวชี้วัดที่มักถูกกำหนดในการประเมินโครงการเพื่อสังคม มีดังนี้

ตารางที่ 4.1 ตัวอย่างตัวชี้วัดทางสังคม

ผลลัพธ์ (Outcome)	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome indicators)	วิธีการเก็บข้อมูล (Data collection)
สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนผู้ป่วยที่มาโรงพยาบาล ปริมาณสารเคมีในเลือด 	<ul style="list-style-type: none"> สถิติผู้ป่วยที่มาหาหมอที่ รพ. การเจาะเลือด ค่าผลตรวจเลือด
สมาชิกในชุมชนร่วมมือดีขึ้น เกิดความสามัคคี	<ul style="list-style-type: none"> เวลาที่สมาชิกใช้ประชุม/ทำกิจกรรมร่วมกัน 	<ul style="list-style-type: none"> รายงานการจับบันทึกประชุม รายงานการทำกิจกรรม/พฤติกรรม
คุณภาพชีวิตดีขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนอาหารปลอดภัย รายได้เพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> การสำรวจอาหารปลอดภัยในชุมชน การสำรวจรายได้ในชุมชน
ระบบนิเวศสมบูรณ์ขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> พื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟู จำนวนและชนิดของพืชในป่า 	<ul style="list-style-type: none"> สถิติพื้นที่ป่าชายเลนที่เพิ่มขึ้น แผนที่ทางอากาศ/การสำรวจป่า
ผู้พิการพึ่งตนเองได้มากขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> มืออาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวนครั้งที่ผู้พิการเดินทางได้เอง/ การเข้าสังคมได้บ่อย 	<ul style="list-style-type: none"> การสัมภาษณ์ ผู้พิการ การเก็บข้อมูลจากผู้ดูแลและผู้พิการ
นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> จำนวน นร.ถูกพักการเรียนลดลง จำนวนพฤติกรรมที่ดีเพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> การจดบันทึกพฤติกรรม การสัมภาษณ์อาจารย์/ผู้ปกครอง
ชุมชนมีการจัดการขยะดีขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนขยะที่นำไปจัดการตามวิธีกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> การสำรวจขยะในชุมชน ปริมาณขยะที่แยก/ไม่แยก
ผู้ที่บกพร่องทางพัฒนาการ <ul style="list-style-type: none"> มีสุขภาพร่างกายดีขึ้น ดูแลสุขภาพตนเองได้ดีขึ้น มีเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ผลการตรวจสุขภาพ พฤติกรรมที่ดูแลสุขภาพตนเอง (เช่น อาบน้ำได้เอง ทานอาหารเองได้) จำนวนครั้งในการเข้าร่วม กิจกรรม / จำนวนเพื่อนๆในกลุ่ม จำนวนครั้งการติดต่อสื่อสารกับเพื่อน ๆ และผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> ข้อมูลจากการตรวจสุขภาพ (สถิติการหาหมอ การเจ็บป่วย) สัมภาษณ์ผู้ดูแล การนับจำนวนเครือข่าย/ผู้คนที่ติดต่อ การนับข้อมูลจำนวนครั้งการติดต่อสื่อสาร
เกษตรกร <ul style="list-style-type: none"> เกษตรกรมีสุขภาพที่ดีและมีสุขภาวะที่ดีมั่นใจในตนเอง (self confidence) พึงพอใจในการทำงาน (job satisfaction) มีความสุข รู้สึกปลอดภัย รู้สึกผ่อนคลาย และเศรษฐกิจดีขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ผลการตรวจสุขภาพ ไม่มีสารเคมีในร่างกาย จำนวนกิจกรรมทางสังคมที่เกษตรกรเข้าร่วม จำนวนเพื่อนและเครือข่ายในการทำ farm care การบอกเล่าจากตัวเกษตรกร เพื่อน และครอบครัว รายได้จากการทำฟาร์ม ช่องทางการจำหน่าย 	<ul style="list-style-type: none"> ข้อมูลจากการตรวจสุขภาพ (ปริมาณสารเคมีในเลือด) บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรม จำนวนเงิน และรายได้

4.5 ผลกระทบ (Impact)

องค์ประกอบสุดท้ายของการสร้างแผนภาพ Social Impact Pathway คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทางสังคม ซึ่งต้องระบุถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลลัพธ์ในวงกว้าง ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เกิดขึ้นตามแผนหรือนอกเหนือจากแผนที่เชิงบวกและเชิงลบ โดยตัวอย่างผลกระทบในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นดังนี้

ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างผลกระทบในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สำหรับตัวอย่างผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการเพื่อสังคมที่ผู้ประเมินต้องจำแนกเป็นดังนี้

กรณีตัวอย่าง: **ผลกระทบ** โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

ด้านสังคม

- 1) กลุ่มส่งผลต่อการขับเคลื่อนการทำกิจกรรมอื่นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- 2) เสริมอำนาจให้ชุมชนด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่อรองกับกลุ่มโรงงานบริเวณรอบๆ โรงเรียน
- 3) สร้างความสัมพันธ์ จิตสำนึกให้แก่ชุมชน มีความเป็นอาสาสมัคร และสามารถกระตุ้น เศรษฐกิจในชุมชนได้
- 4) ชุมชนได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์องค์ความรู้เดิมในการเพาะพันธุ์และการจักสานใบจาก ซึ่งเป็นพืช ที่มีอยู่ในชุมชน มาทำให้เกิดประโยชน์
- 5) คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ ทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น มีกลุ่มอาสาสมัคร
- 6) มีความมั่นคงในด้านเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 7) การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีหน่วยงานภายนอกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมและพัฒนา

ด้านเศรษฐกิจ

- 1) รายได้จากการทำงานนำต้นกล้า และตะกร้าจักสานใบจาก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน และเพื่อส่วนรวมและสวัสดิการกลุ่ม
- 2) รายได้จาก การรับเหมาก่อสร้างของกลุ่มช่างได้รับการส่งเสริม รายได้จาก การจ้าง

ด้านสิ่งแวดล้อม

- 1) ป่าชายเลนชุมชน มีความอุดมสมบูรณ์
- 2) เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ
- 3) ระบบนิเวศได้รับการพัฒนา เป็นแหล่งเรียนรู้

ภาพที่ 4.11 ตัวอย่างการเขียนผลกระทบโครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

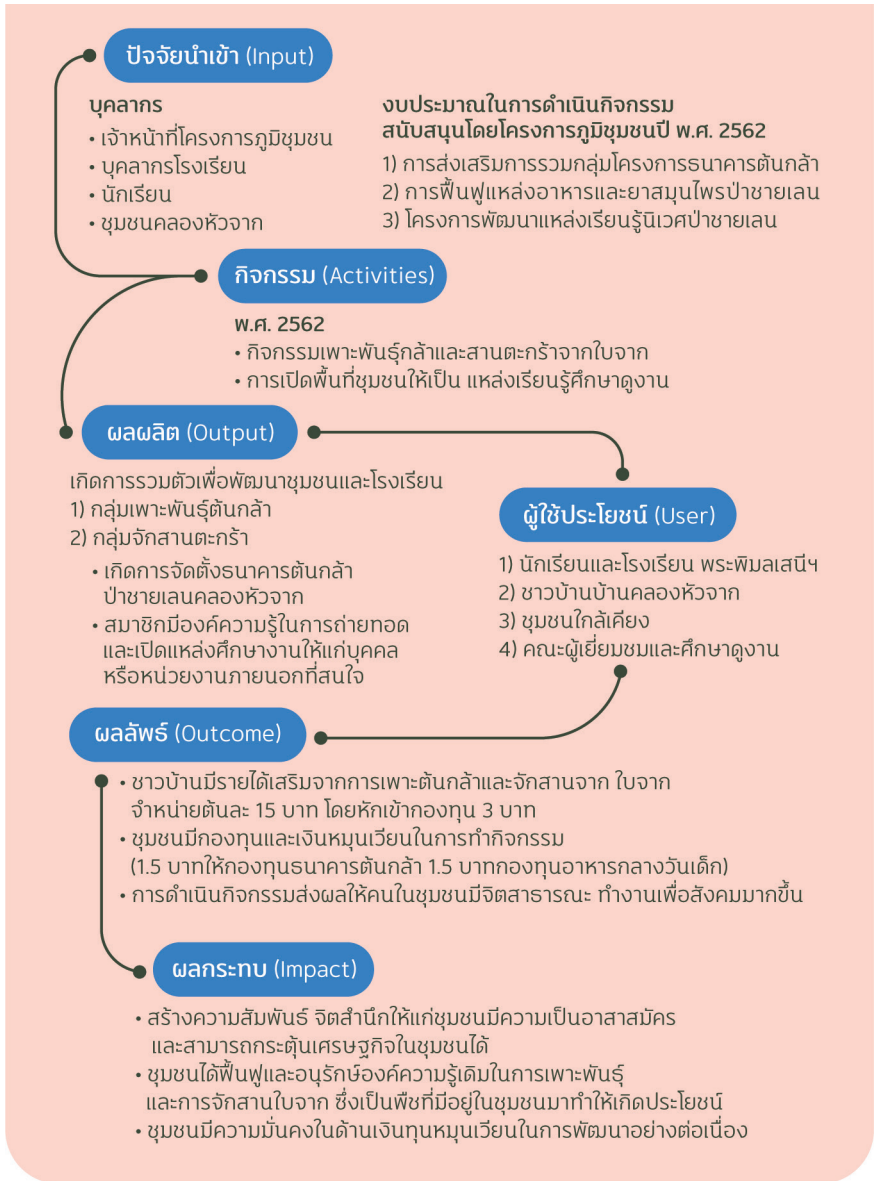

ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ ที่นักประเมินควรสังเกต สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.12 สรุปความแตกต่างระหว่างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

หลังจากที่ผู้ประเมินทำการวิเคราะห์ Input, Output, Activities, Outcome User, Change และ Impact แล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือ การสังเคราะห์แผนภาพ Social Impact Pathway ของโครงการวิจัยที่กำลังประเมินเพื่อสร้างมุมมองภาพรวมของโครงการตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ โดยตัวอย่าง Social Impact Pathway ของกรณีตัวอย่างที่หยิบยกมาเป็นคู่มือนี้มาจากโครงการภูมิชุมชนที่ดำเนินการโดย กฟผ. ซึ่งกระบวนการนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การประเมิน SROI

ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างแผนภาพ Social Impact Pathway โครงการภูมิชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก

ตอนที่ 5

การวิเคราะห์
ผลตอบแทนทางสังคม
จากการลงทุน (SROI)
ของโครงการเพื่อสังคม

ในขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมิน นับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อนสำหรับนักประเมินมือใหม่ทั้งในด้านการกำหนดข้อมูลทางตัวเงินเพื่อการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ตัวชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุน การใช้โปรแกรมคำนวณ เคล็ดลับหรือข้อควรพิจารณาสำหรับการประเมิน และคุณลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI ซึ่งรายละเอียดในการดำเนินการแต่ละส่วนมีดังนี้

5.1 การกำหนดข้อมูลทางตัวเงินเพื่อการวิเคราะห์

ข้อมูลสำคัญในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคมคือข้อมูลทางการเงินที่ต้องใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวประกอบด้วย

(1) ข้อมูลด้านต้นทุนในการขับเคลื่อนโครงการ : ข้อมูลด้านต้นทุนเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ SROI โดยผู้ประเมินต้องมีการจัดเก็บข้อมูลในรูปของมูลค่าต่อปี และต้องมีการกำหนดปีที่มีการลงทุนเพื่อขับเคลื่อนโครงการ ยกตัวอย่างเช่น “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน ซึ่งมีการใช้งบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการในปี พ.ศ. 2562 จำนวน 500,000 บาท และปี พ.ศ. 2563 จำนวน 200,000 บาท” ดังนั้น ผู้ประเมินต้องจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ข้อมูลต้นทุนโครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A
เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน

ปี พ.ศ.	จำนวนงบประมาณ (บาท/ปี)
2562	500,000
2563	200,000

โดยต่อไปจะใช้ต้นทุนของโครงการดังกล่าวเป็นกรณีตัวอย่างในการแนะนำวิธีการประเมิน SROI

(2) ข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ : ข้อมูลด้านผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณียังไม่มีโครงการเกิดขึ้น (ดังที่กล่าวในตอนต้นที่ 1 และตอนที่ 3) ซึ่งค่าแทนทางการเงินจะสอดคล้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยทั่วไปแล้วในค่าแทนทางการเงินของโครงการเพื่อสังคมจะพิจารณาจาก 2 มิติ คือ การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) โดยอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์และวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด

(2.1) การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)

โดยอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์

การกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยวิธีการอ้างอิงจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ของการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม มักจะถูกนำมาใช้ในการกำหนดค่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลแก่มนุษย์ในลักษณะบริการทางธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน ระบบนิเวศชายฝั่ง เป็นต้น ที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ในทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำ แหล่งผสมพันธุ์พืชและสัตว์ทางธรรมชาติ การดูดซับก๊าซพิษและสารเคมี เป็นต้น ซึ่งจะใช้วิธีวัดผ่านราคาตลาดหรือราคาเงา โดยทั่วไปไม่ได้จึงต้องใช้มูลค่าที่มีการศึกษามาแล้วจากงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ หลังจากนั้นจะนำมาผ่านกระบวนการปรับมูลค่าให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ อัตราเงินเฟ้อและค่าเงินของแต่ละประเทศโดยวิธีการโอนย้ายมูลค่า Benefit Transfers ซึ่งฐานข้อมูลการประเมินมูลค่าที่มักถูกนำมาใช้ คือ จาก TEEB ซึ่งเป็นฐานข้อมูลงานวิจัยด้านการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมระดับสากล (www.cbd.in) อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ จะมีความซับซ้อนค่อนข้างมาก หากผู้ประเมินไม่มีความเชี่ยวชาญหรือพื้นฐานความรู้ในมิติทางเศรษฐมิติ แต่กระนั้นยังมีอีกหนึ่งวิธีที่ผู้ประเมินมือใหม่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลกระทบเบื้องต้นได้จากการวิเคราะห์จากราคาตลาดและราคาเงา ดังนี้

(2.2) การกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy)

โดยวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด

การกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยวิเคราะห์ผ่านราคาตลาด เป็นวิธีการกำหนดค่าแทนทางการเงินที่ง่ายเหมาะแก่ผู้ประเมินมือใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ประเมินมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้นต้องรู้ถึงความหมายของราคาตลาด ราคาตลาดคือ ราคาของสินค้าหรือบริการที่มีการตั้งขึ้นและปรากฏเป็นราคามาตรฐานที่ตั้งขึ้นและมีการยอมรับในระดับราคาจนเกิดการซื้อขายสินค้าขึ้น ซึ่งราคาเกิดจากการคำนวณต้นทุน กำไร และผลประโยชน์ส่วนเกินที่ผู้ซื้อผู้ขายจะได้รับแล้ว เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตร ราคารถยนต์ ราคาทองคำ ราคาที่ดิน ราคาเนื้อไม้ ซึ่งมีราคาสำหรับซื้อขายที่แน่นอน

ภาพที่ 5.1 ราคาตลาด

จากแนวคิดราคาตลาดดังกล่าวผู้ประเมินสามารถกำหนดค่าแทนทางการเงินของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการได้ทันที ยกตัวอย่างเช่น “การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน” สามารถนำแนวคิดทางราคาตลาดมาวิเคราะห์ได้ ดังนี้

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน: แนวคิดการวิเคราะห์

ลักษณะการใช้ประโยชน์:

1. การใช้ประโยชน์โดยตรง เช่น เก็บของป่าขาย
2. การใช้ประโยชน์ทางอ้อม คือ การคงอยู่ของป่าไม้ในรูปของเนื้อไม้

หาข้อมูลอ้างอิง:
กรณีการใช้ประโยชน์โดยตรง
(เก็บของป่าขาย)

1. ข้อมูลต้นทุนการเก็บของป่า (ค่าแรงหรือค่าน้ำมัน)
2. ข้อมูลราคาของป่านำมาจำหน่าย
3. ราคาขาย-ต้นทุน = กำไร
4. ข้อมูลต้องปรับเป็นบาท/ปี เพื่อให้สะดวกในการคำนวณ

กรณีการใช้ประโยชน์
ทางอ้อม (การคงอยู่
ของป่าไม้ในรูปของเนื้อไม้)

1. สืบค้นเอกสารข้อมูลของพันธุ์ไม้ เพื่อหาอัตราค่าเติบโต (ปริมาตรเนื้อไม้/ปี)
2. อายุที่เนื้อไม้สามารถใช้ประโยชน์ได้
3. ราคาจำหน่ายไม้ (บาท/กก.)
4. ต้นทุนการดูแลรักษาต้นไม้

ภาพที่ 5.2 ตัวอย่างการกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยใช้แนวคิดราคาตลาด กรณีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

จากภาพที่ 5.2 กรณีการกำหนดค่าแทนทางการเงินจากการใช้ประโยชน์โดยตรงจากป่าชุมชนที่เกิดจากการเก็บของป่าชาย ชุมชนจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการนำของป่ามาขายใน “ตลาด” โดยชุมชนจะจำหน่ายในระดับราคาที่หักลบต้นทุนแล้วเกิดกำไร ดังนั้น ค่าแทนทางการเงินของกิจกรรมนี้ คือ “กำไร” ที่เกิดจากการจำหน่ายของป่าโดยจัดเก็บเป็นมูลค่า “บาท/ปี”

สำหรับกรณีการใช้ประโยชน์ทางอ้อมจะแตกต่างกันออกไป และมีวิธีการคำนวณที่ซับซ้อนขึ้นมาอีกหนึ่งระดับ จากภาพที่ 5.2 เป็นตัวอย่างการกำหนดค่าแทนทางการเงินของมูลค่าต้นไม้ โดยมีแนวคิดว่าการที่ต้นไม้คงอยู่ในป่าจะเหมือนกับกรที่ชุมชนนำเงินไปฝากธนาคาร (เริ่มปลูกต้นกล้า) หลังจากนั้นต้นไม้จะเริ่มโตขึ้นทุกปีๆ ซึ่งเนื้อไม้และความสูงที่เพิ่มขึ้นเปรียบเสมือนดอกเบ็ญที่ชุมชนจะได้รับ ดังนั้นในแต่ละปีชุมชนจะได้เงินเพิ่มขึ้นตามปริมาตรต้นไม้ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นข้อมูลทางการเงินที่ผู้ประเมินสามารถกำหนดได้จากกรณีนี้คือ มูลค่าของเนื้อไม้ “บาทต่อปริมาตร” ที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกากำหนดราคาเนื้อไม้ในตามชนิดแต่ละปี เป็นต้น ซึ่งค่าแทนทางการเงินกรณีป่าชุมชนเป็นประเภทที่โครงการเพื่อชุมชนพบเจอค่อนข้างบ่อย

สำหรับค่าแทนทางการเงินอีก 1 ประเภทที่มักพบเจอบ่อย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดจากการป้องกัน หรือ Prevention Cost ซึ่งพบมากในโครงการส่งเสริมให้เกษตรกรเลิกใช้สารเคมีในแปลงเกษตรของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น “ผลกระทบจากการที่เกษตรกรใช้สารเคมีในการเกษตร ทำให้เกษตรกรเกิดโรคหนึ่งแฉ่งที่บริเวณเท้าและขาซึ่งเป็นผลจากสารเคมี” ซึ่งข้อเท็จจริง “ข้อมูลทางการแพทย์เปรียบเทียบระยะเวลาการรักษาแผลปกติ กับแผลเรื้อรังที่เกิดจากยาฆ่าแมลง สืบค้นโดยการสัมภาษณ์บุคลากรทางการแพทย์ หรือ เอกสารวิชาการทางการแพทย์ (ในที่นี้ ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์แผลที่เกิดจากการสัมผัสยาฆ่าแมลงจะใช้เวลารักษา 1 เดือน ซึ่งแผลปกติใช้เวลา 7 วัน)” ซึ่ง “ค่ารักษาพยาบาลเพื่อตัดการทำแผลสดต่อครั้ง (ข้อมูลสอบถามจากสถานพยาบาลภาครัฐ) มีต้นทุนการรักษาท่ากับ 250 บาท/ครั้ง”

แสดงว่า หาก “แผลเรื้อรังที่เกิดขึ้นตามอวัยวะ เกษตรกรหายเร็วขึ้นจากโครงการลดการใช้ยาฆ่าแมลง จะทำให้สังคมหรือประเทศสามารถลดต้นทุนการรักษาพยาบาลได้เท่ากับ $250 \text{ (บาท)} \times 23 \text{ (จำนวนวันที่รักษาโรคหนึ่งแฉ่งจากสารเคมี/คน)} = 5,750 \text{ บาท/คน/ปี (ต้นทุนที่สังคมหรือภาครัฐลดลง)”$

ดังนั้น หากมีจำนวนเกษตรกรหายจากโรคหนึ่งแฉ่งมากขึ้น ผลประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นแก่สังคมมากขึ้นจากการที่รัฐสามารถประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลได้ (ภาพที่ 5.3)

**ต้นทุนการป้องกัน
แผลเรื้อรัง
(Prevention Cost)
เกิดจากยาฆ่าแมลง**

ลักษณะการใช้ประโยชน์:
แผลเรื้อรังที่เกิดขึ้นตามอวัยวะเกษตรกรหายเร็วขึ้นจากโครงการลดการใช้ยาฆ่าแมลง

หาข้อมูลอ้างอิง:

1. ข้อมูลทางการแพทย์เปรียบเทียบระยะเวลารักษาแผลปกติกับแผลเรื้อรังที่เกิดจากยาฆ่าแมลง สืบค้นโดยการสัมภาษณ์บุคลากรทางการแพทย์ หรือเอกสารวิชาการทางการแพทย์ (ในที่นี้ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ แผลที่เกิดจากการสัมผัสยาฆ่าแมลงจะใช้เวลารักษา 1 เดือน ซึ่งแผลปกติใช้เวลา 7 วัน)
2. ค่ารักษาพยาบาลเพื่อรักษาแผลสด/ครั้ง (ข้อมูลสอบถามจากสถานพยาบาลภาครัฐ)
3. จำนวนเกษตรกรที่แผลหายเร็วขึ้นในแต่ละปี

ภาพที่ 5.3 ตัวอย่างการกำหนดค่าแทนทางการเงินโดยใช้แนวคิดราคาตลาดกรณีต้นทุนการป้องกันแผลเรื้อรัง

โดยค่าแทนทางการเงินที่มีถูกนำมาใช้ในการประเมิน SROI ของโครงการเพื่อสังคมวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รวบรวมไว้ มูลค่าการคงอยู่ของไม้เศรษฐกิจ ประดู่ พะยูง สะเดา และต้นสัก มูลค่าของบริการทางธรรมชาติ (Ecosystem Service) มูลค่าผลกระทบภายนอกจากการใช้สารเคมีการเกษตรต้นทุนการรักษาโรค NCDs และผลประโยชน์จากการใช้สมุนไพรรักษาโรคไข้หวัด ดังนี้

ข้อมูลค่าแทนทางการเงินของมูลค่าการคงอยู่ของต้นไม้เศรษฐกิจจะพิจารณาจากการเจริญเติบโตของพืชตามผลการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และพิจารณามูลค่าตามราคาเนื้อไม้ที่ปรากฏตามข้อกำหนดของไทย ซึ่งโดยทั่วไปจะพิจารณาการเติบโตของต้นไม้เท่ากับ 15 ปี หลังจากนั้นต้นไม้จะมีการเจริญเติบโตน้อยจนไม่สามารถวัดได้จึงนับให้เป็นจุดสิ้นสุดของการเกิดผลประโยชน์ ดังนี้

ตารางที่ 5.2 ค่าแทนทางการเงินของการคงอยู่ของไม้เศรษฐกิจ

ปีที่	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้นปี)				
	ต้นยางนา	ต้นประดู่	ต้นพะยูง	ต้นสะเดา	ต้นสัก
0	2.31	10.33	29.22	400.00	51.01
1	16.19	36.17	131.15	800.00	340.06
2	34.48	67.17	354.97	1,200.00	1,071.18
3	71.68	126.59	748.61	1,600.00	2,448.41
4	119.33	198.92	1,360.00	2,000.00	4,675.79
5	191.92	307.43	2,237.08	2,400.00	7,957.34
6	280.99	436.60	3,427.77	2,800.00	12,497.10
7	401.02	609.69	4,980.00	3,200.00	18,499.11
8	543.58	811.20	6,941.72	3,600.00	26,167.40
9	723.13	1,064.37	9,360.85	4,000.00	35,706.00
10	931.23	1,353.72	12,285.33	4,400.00	47,318.95
11	1,182.36	1,702.48	15,763.08	4,800.00	61,210.29
12	1,468.07	2,095.16	19,842.05	5,200.00	77,584.04
13	1,802.84	2,555.01	24,570.15	5,600.00	96,644.24
14	2,178.23	3,066.53	29,995.34	6,000.00	118,594.93
15	2,608.71	3,652.97	36,165.53	6,400.00	143,640.14

หมายเหตุ : ปีที่วิเคราะห์ข้อมูล 2564

สำหรับค่าแทนทางการเงินของ Ecosystem Service ที่ทางวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รวบรวมไว้จากฐานข้อมูล TEEB มี 2 ประเภทด้วยกัน โดยเป็นระบบนิเวศทางธรรมชาติที่มักพบเจอในประเทศไทย ดังนี้

ตารางที่ 5.3 ค่าแทนทางการเงินของ Ecosystem Service

ประเภทของ Ecosystem Service	มูลค่า (บาท/ไร่/ปี)
ป่าชายเลนเขตร้อน	18,673.35
ป่าต้นน้ำเขตร้อน	2,841.07

หมายเหตุ : ปีที่วิเคราะห์ข้อมูล 2564

ด้านค่าแทนทางการเงินของ Externality Cost หรือมูลค่าความเสียหายจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร จะใช้ผลการศึกษางานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์เป็นค่าแทนทางการเงินในการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 5.4 ค่าแทนทางการเงินของ Externality Service

มูลค่าผลกระทบภายนอก (Externality) จากการใช้สารเคมีในการปลูกพืช	มูลค่า (บาท/ไร่/ปี)
Carbofuran	8.87
Dicrotophos	0.28
Glyphosate	9.23
Paraquat	3.01
Other chemical	20.85
รวม	42.24

หมายเหตุ : ปีที่วิเคราะห์ข้อมูล 2564

ที่มา : สุวรรณ ประณีตวตกุล Pepijn Schreinemachers

ปรีศนีย์ ทิพย์รักษา ปิยะทัศน์ พาพอนูรักษ์ และชนิกา ไหล่แท้ (2553)

ค่าแทนทางการเงินของต้นทุนการรักษาโรค NCDs ที่ภาครัฐต้องสนับสนุนต่อหัว ใช้นานวิสัยของ สสส. เป็นข้อมูลอ้างอิงโดยปรับข้อมูลให้เป็นฐานปี 2564 แล้ว ดังนี้

ตารางที่ 5.5 ค่าแทนทางการเงินของต้นทุนการรักษาโรค NCDs

ค่าใช้จ่าย	มูลค่า (บาท/คน/ปี)
ค่าใช้จ่ายโรคเบาหวาน (บาท/คน/ครั้ง)	1,172
ค่าใช้จ่ายโรคความดันโลหิตสูง (บาท/คน/ครั้ง)	831
ค่าใช้จ่ายในการรักษาโรค (บาท/คน/ปี)	24,036

หมายเหตุ : ปีที่วิเคราะห์ข้อมูล 2564

ที่มา : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (2561)

ค่าแทนทางการเงินสำหรับผลประโยชน์จากการใช้ยาสมุนไพรไทยรักษาโรคหวัด จะพิจารณาจากค่ายาแผนปัจจุบันที่แต่ละบุคคลต้องจ่ายในแต่ละปี ดังนี้

ตารางที่ 5.6 ค่าแทนทางการเงินของการประหยัดค่าใช้จ่ายยาสามัญประจำบ้าน โดยใช้สมุนไพรทดแทนจากอากาศใช้หวัดไม่รุนแรง

การประหยัดค่าใช้จ่ายยาสามัญประจำบ้าน โดยใช้สมุนไพรทดแทนจากอากาศใช้หวัดไม่รุนแรง	(บาท/คน/ปี)
ราคายาพาราเซตามอลต่อเม็ด (ข้อมูล : GPO+7% Vat) 4.53 บาท/เม็ด	4.53
สถิติการใช้ยาพาราเซตามอล/คน/ปี (โอกาสการเกิดอย่างน้อย 3 ครั้ง/ปี คือ ช่วงฤดูหนาว ต้นฤดูฝน และ ระหว่างฤดูฝน)	3
ในการป่วยแต่ละครั้งจะรับประทานวันละ 3 เม็ด ติดต่อกัน 7 วัน ดังนั้น ในการป่วย 1 ครั้งจะทานยา 21 เม็ด	21
ผลประโยชน์จากการประหยัดค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อยาพาราเซตามอล	285.39

หมายเหตุ : ปีที่วิเคราะห์ข้อมูล 2564

สำหรับการวิเคราะห์ค่าแทนทางการเงินจากผลประโยชน์ด้านการส่งเสริมอาชีพหรือพัฒนาอาชีพเดิมให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ประเมินสามารถพิจารณาจากกำไรสุทธิที่เกิดจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยเปรียบเทียบกับกำไรสุทธิของอาชีพเดิมก่อนการเกิดขึ้นของโครงการ ยกตัวอย่าง “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน สามารถสร้างอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนจนสร้างกำไรให้แก่สมาชิกชุมชนได้ 20,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งผลประโยชน์นั้นเกิดในปี 2564 ซึ่งผลกำไรสุทธิที่เกิดขึ้นก่อนมีโครงการ ซึ่งเป็นอาชีพเดิมของสมาชิกชุมชนสร้างกำไรสุทธิได้เพียง 9,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

ดังนั้น ผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเกิดโครงการเท่ากับ 11,000 บาทต่อคนต่อปี โดยมีครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์ 45 ครัวเรือน โดยกำหนดให้ผลประโยชน์ดำเนินต่อไปตั้งแต่ “ปี พ.ศ. 2564-2572” อย่างไรก็ตาม “ให้ผลประโยชน์เกิดการลดลงในปี พ.ศ. 2569-2572 ปีละ 2% เนื่องจากการปรับเปลี่ยนสินค้าที่จำหน่ายของชุมชน” และกำหนดให้ “มีผลกระทบกรณีฐานที่เกิดจากโครงการที่หน่วยงานอื่นเป็นผู้ส่งเสริม 5%” โดยกรณีตัวอย่างนี้จะใช้ในการแนะนำผู้ประเมินในการวิเคราะห์ SROI

ดังนั้น ตารางสรุปผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นของโครงการเป็นดังนี้

ตารางที่ 5.7 ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ปี พ.ศ.	ผลประโยชน์สุทธิ
2562	
2563	
2564	11,000.00
2565	11,000.00
2566	11,000.00
2567	11,000.00
2568	11,000.00
2569	10,780.00
2570	10,564.40
2571	10,353.11
2572	10,146.05

ในส่วนต่อไปเป็นการแนะนำการวิเคราะห์ SROI โดยใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการเพื่อสังคม

5.2 การวิเคราะห์ต้นทุนที่วัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม

เครื่องมือเชิงปริมาณที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคม หรือผลสำเร็จของโครงการจะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์ Cost Benefit Analysis (CBA) ในการประเมินผลสำเร็จของโครงการ โดยดัชนีชี้วัดประกอบด้วย (1) มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิ Net Present Value (NPV) (2) อัตราผลประโยชน์ต่อต้นทุน Benefit Cost Ratio (BCR) และ (3) อัตราผลตอบแทนภายใน Internal Rate of Return (IRR) (Alston, Norton and Pardey, 1998; Evenson, 2001 อ้างถึงใน สุวรรณา ประณีตวาทกุล และกัมปนาท วิจิตรศรีกมล และคณะ, 2558)

โดยดัชนีชี้วัดดังกล่าว อธิบายได้ดังนี้ Net Present Value (NPV): มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิเป็นมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ(ส่วนที่เพิ่มขึ้นหรือที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม) ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่โครงการพัฒนาคาดว่าจะให้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคม โดยเกณฑ์การพิจารณา คือ NPV ต้องมีค่ามากกว่า หรือเท่ากับ 0 หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุดควรมีค่าไม่ต่ำกว่าต้นทุนหรือทรัพยากรที่ลงทุนไป ทั้งนี้ NPV มีหน่วยเป็นเงินตรา หรือ บาท โดยการแปลความหมายของ NPV คือ โครงการเพื่อสังคมให้ผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิหรือสร้างผลตอบแทนทางสังคมเป็นมูลค่าเท่ากับค่า NPV บาท

$$NPV = \sum_{t=0}^T \frac{(B_t - C_t)}{(1 + r)^t} \geq 0$$

โดยที่: B_t = มูลค่าของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มจากโครงการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นในปีที่ t ($t = 0, 1, 2, \dots, T$)
 C_t = มูลค่าของต้นทุนโครงการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นในปีที่ t ($t = 0, 1, 2, \dots, T$)
 r = อัตราคิดลด
 t = ระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินงานโครงการตลอดระยะเวลาที่โครงการคาดว่าจะให้ผลประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย

Social Return On Investment (SROI) : อัตราส่วนระหว่างผลประโยชน์ต่อต้นทุน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออัตราส่วนของผลรวมมูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม จากโครงการเพื่อสังคมต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนโครงการทั้งหมด โดยเกณฑ์การพิจารณาว่าโครงการดังกล่าวสามารถสร้างผลกระทบได้ คือ เมื่อ SROI มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผลประโยชน์จากโครงการเพื่อสังคมอย่างน้อยคิดเป็น 1 เท่าของต้นทุนทรัพยากรขับเคลื่อนโครงการ (ลงทุน 1 บาท สังคมได้รับผลประโยชน์กลับคืนมาอย่างน้อย 1 บาท)

ทั้งนี้ SROI แสดงค่าเป็นอัตราไม่มีหน่วยแต่สามารถแปลความหมายได้ คือ โครงการเพื่อสังคมสามารถสร้างผลประโยชน์ส่วนเพิ่มคิดเป็นค่า SROI เท่าของต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ

$$SROI = \frac{\sum_{t=0}^T \frac{B_t}{(1+r)^t}}{\sum_{t=0}^T \frac{C_t}{(1+r)^t}} \geq 1$$

Internal Rate of Return (IRR) : อัตราผลตอบแทนภายใน คือ อัตราผลตอบแทนจากโครงการเพื่อสังคม ที่คำนวณได้จากอัตราที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ส่วนเพิ่มสุทธิหรือ NPV มีค่าเท่ากับศูนย์หรือการเท่าทุน หากอธิบายอีกนัยหนึ่ง คือ โครงการเพื่อสังคมนี้ให้ผลตอบแทนส่วนเพิ่มสุทธิคิดเป็นร้อยละเท่าไรต่อปีโดยเกณฑ์การพิจารณาว่าโครงการนี้สามารถสร้างผลกระทบได้ก็ต่อเมื่อค่า IRR มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ อัตราคิดลด หรือ อัตราดอกเบี้ยในตลาด หรืออัตราค่าเสียโอกาสของโครงการเพื่อสังคม ($IRR \geq r$) ซึ่งวิธีการคำนวณ คือ การสุ่มค่า IRR มาแทนค่าในสูตรจนกว่า $NPV = 0$ ทั้งนี้ IRR มีหน่วยเป็นร้อยละ หรือ % โดยการแปลความหมาย คือ โครงการเพื่อสังคมสร้างผลประโยชน์ส่วนเพิ่มเท่ากับค่า $IRR\%$ ต่อปี

$$IRR = \sum_{t=0}^T \frac{(B_t - C_t)}{(1 + IRR)^t} = 0$$

โดยในส่วนต่อไปเป็นการนำกรณีตัวอย่างมาคำนวณโดยใช้โปรแกรมการประเมิน SROI ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสูตรการคำนวณตัวชี้วัด โดยกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ในการแนะนำ คือ “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน” ซึ่งเป็นตัวอย่างการวิเคราะห์อย่างง่าย เพื่อเน้นความเข้าใจในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่และการใช้โปรแกรม

5.3 การใช้โปรแกรมคำนวณ SROI

กรณีตัวอย่างที่ใช้ในการแนะนำโปรแกรมการคำนวณ SROI จะใช้กรณี “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน” ซึ่งข้อมูลด้านต้นทุนและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังที่นำเสนอในหัวข้อที่ 5.2 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 5.8 ตารางสรุปต้นทุนและผลประโยชน์สุทธิของกรณีตัวอย่าง “โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมชุมชน A เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกของชุมชน”

ปีที่	ปี พ.ศ.	ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ (บาท/ปี)	ผลประโยชน์สุทธิ (บาท/ปี/ครัวเรือน)	จำนวนครัวเรือน	ผลประโยชน์สุทธิตาม (บาท/ปี)
0	2562	500,000			
1	2563	200,000			
2	2564		11,000.00	45	495,000.00
3	2565		11,000.00	45	495,000.00
4	2566		11,000.00	45	495,000.00
5	2567		11,000.00	45	495,000.00
6	2568		11,000.00	45	495,000.00
7	2569		10,780.00	45	485,100.00
8	2570		10,564.40	45	475,398.00
9	2571		10,353.11	45	465,889.95
10	2572		10,146.05	45	456,572.25

(1) อธิบายการใช้โปรแกรม

โปรแกรมการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนของโครงการเพื่อสังคม SROI ในมิติเชิงปริมาณ จะใช้พื้นฐานจากการคำนวณตัวชี้วัดสำคัญ 3 ตัว คือ NPV, SROI และ IRR ซึ่งรูปแบบโปรแกรมมีดังนี้

- แถวแนวตั้ง หรือ Column เป็นตารางที่แสดงถึง ปีที่ ปี พ.ศ. ตั้งแต่การเริ่มต้นขับเคลื่อนโครงการ จนถึงระยะเวลาสิ้นสุดโครงการ หรือขอบเขตระยะเวลาที่ต้องการประเมินผลตอบแทนทางสังคม
- แถวแนวนอน หรือ Row ในแถวนี้จะแสดงรายการ ดังนี้

1) งบประมาณ/ต้นทุนของโครงการเพื่อสังคม หรือ Cost ซึ่งสามารถแบ่งย่อยออกเป็นบทย่อยๆ ได้ตามที่คุณประเมินกำหนด ซึ่งในส่วนนี้โปรแกรมจะคำนวณต้นทุนปัจจุบัน (Net Present Cost) ให้ผู้ประเมินโดยอัตโนมัติ

2) ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact) ในส่วนนี้ผู้ประเมินต้องคำนวณผลกระทบกรณีฐานและกรอกข้อมูลลงในส่วนนี้ ซึ่งประกอบด้วย ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution) ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) และผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) ซึ่งในส่วนนี้คำนวณจากสัดส่วนผลกระทบที่ได้จากการ “สอบถามสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างโครงการที่สนใจ กับโครงการอื่นที่อาจมีส่วนร่วมโดยใช้หลักการ 10 นิ้ว” ยกตัวอย่างเช่น โครงการ A ทำให้เกิดผลประโยชน์สุทธิในชุมชนเท่ากับ 1,000 บาท โดยสัดส่วนผลประโยชน์ของโครงการ A ผู้ให้ข้อมูลให้ถึง 9 นิ้ว แสดงว่ามีผลกระทบเป็นสัดส่วนเท่ากับ 90% ของ 1,000 บาท ดังนั้น ผลกระทบกรณีฐาน คือ 10% หรือมีค่าเท่ากับ 100 บาท ซึ่งเป็นข้อมูลที่ต้องกรอกลงไป

3) ผลประโยชน์ของโครงการ หรือ Benefits เช่นเดียวกันในส่วนนี้สามารถแบ่งย่อยออกเป็นผลประโยชน์ได้ตามที่คุณประเมินจะกำหนด ซึ่งในส่วนนี้โปรแกรมจะคำนวณผลประโยชน์ปัจจุบัน (Net Present Benefit) ให้ผู้ประเมินโดยอัตโนมัติ

4) ผลการคำนวณดัชนี NPV, SROI และ IRR

5) ผู้ประเมินต้องกรอกต้นทุน มูลค่าผลกระทบพื้นฐาน และผลประโยชน์ของโครงการให้ตรงกับปี พ.ศ. ข้อมูลในส่วนของงบประมาณ/ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น และผลกระทบพื้นฐานควรกำหนดให้เป็นหน่วยมาตรฐาน คือ บาท/ปี ซึ่งขอแนะนำที่ผู้ประเมินมือใหม่ควรปฏิบัติตาม คือ ควรจัดเก็บฐานข้อมูลทุกอย่างในรูปแบบไฟล์ Excel ในฐานข้อมูลเดียวกัน หากเชื่อมโยงการคำนวณเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จะเกิดความสะดวกในการทวนสอบ และปรับแก้ข้อมูลได้ หากต้องการปรับเปลี่ยนข้อมูลที่มีความผิดพลาดหรือการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของโครงการสำหรับประเมิน Ex-Ante Evaluation ซึ่งขั้นตอนการกรอกข้อมูลในโปรแกรมเป็นดังนี้

(2) ขั้นตอนการกรอกข้อมูลในโปรแกรม

จำนวน SROI - After Evaluated	(Present) Present Value Factor	5												
B พ.ศ.	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572			
T	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50			
ต้นทุนรายการ (Cost)														
ต้นทุนรายการ 1: ต้นทุนการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์ 2561														
รวม (Cost)														
ต้นทุนเชิงมูลค่า (Present Cost)														
ต้นทุนเชิงมูลค่า (Total Present Cost)														
ผลกระทบพื้นฐาน (Base Case Impact)														
ผลกระทบฐานข้อที่ 1: ผลลัพธ์เชิงบวก (Achievement)														
ผลกระทบฐานข้อที่ 2: ผลลัพธ์ลบ (Downsight)														
ผลกระทบฐานข้อที่ 3: ผลลัพธ์แทน (Displacement)														
รวม (Base Case Impact)														
ผลกระทบฐานรวมที่เป็นผลเชิงลบ (Present Base Case Impact)														
ผลกระทบฐานรวมที่เป็นผลเชิงบวก (Total Present Base Case Impact)														

ขั้นที่ 1 : ให้ผู้ประเมินกรอกปี พ.ศ. ที่ต้องการประเมินในแถวที่ 2 ซึ่งในการประเมินครั้งนี้ จะวิเคราะห์ผลกระทบระหว่างปี 2562 - 2572 โดยปีเริ่มต้น 2562 ต้องกำหนดให้ตรงกับแถว ๓

ภาพที่ 5.4 ขั้นตอนการกำหนดช่วงปีที่ต้องการประเมินผลกระทบ

จำนวน	0 น.ก.	1	2	3	4	5	6	7
ค่าที่ 2 ผู้ประเมินระบุขนาดเสียของต้นทุนโครงการ ในที่ที่มีการตีตัวอย่างไว้ว่า "ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการของ A เพื่อสร้างซ้ำเสริม"	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569
Present Value Factor	0	1	2	3	4	5	6	7
	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65
ต้นทุนโครงการ (Cost)								
ต้นทุนโครงการ 1 ต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการของ A เพื่อสร้างซ้ำเสริม	500,000	200,000						
รวม (Total)	500,000.00	200,000.00						
ต้นทุนเชิงประจักษ์ (Present Cost)	500,000.00	190,000.00						
ต้นทุนรวมเชิงประจักษ์ (Total Present Cost)	690,000.00							
ผลกระทบเชิงฐาน (Base Case Impact)								
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 1 ผลจากริษยภัย (Attribution)								
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 2 ผลลดส่วนเกิน (Deadweight)								
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 3 ผลลดต้นทุน (Displacement)								

ภาพที่ 5.5 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านต้นทุนการขับเคลื่อนโครงการ

จำนวน SR01 After Evaluated	0 น.ก.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ค่าที่ 3 ผู้ประเมินกรอกถึงขนาดต้นทุนของการขับเคลื่อนโครงการให้ตรงตามปี พ.ศ. ซึ่งไม่กรณีด้วยว่ากำหนดให้โครงการจบในปี 2562 และ 2563 เป็นงบประมาณ 500,000 บาท และ 200,000 บาท ตามลำดับ	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50
ผลประโยชน์/ต้นทุนโครงการ (Benefit)											
ผลประโยชน์ 1 รายได้สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปของระบบ A		495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,200.00	465,300.00	455,400.00	445,500.00
รวม (Total)		495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,200.00	465,300.00	455,400.00	445,500.00
ผลกระทบเชิงประจักษ์ (Present Benefit)		445,500.00	430,750.00	396,000.00	371,250.00	346,500.00	315,210.00	285,238.80	256,239.47	228,266.13	
รวมผลประโยชน์เชิงประจักษ์ (Total Present Benefit)	3,065,879.40										
ค่าที่ 6 โปรแกรมจะคำนวณค่ารวมของผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) ให้โดยอัตโนมัติ											

ภาพที่ 5.6 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านผลประโยชน์ของโครงการ

จำนวน SR01 After Evaluated	0 น.ก.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ค่าที่ 4 โปรแกรมจะคำนวณค่ารวมของผลกระทบเชิงฐาน โดยกรณีด้วยว่าในทั้งปี กำหนดให้ผลประโยชน์ 10% เป็นผลกระทบจากโครงการส่งเสริมอาชีพของหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลโครงการเท่ากับที่กรอกผลประโยชน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2572	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50
ผลกระทบเชิงฐาน (Base Case Impact)											
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 1 ผลจากริษยภัย (Attribution)											
ผลกระทบจากโครงการส่งเสริมอาชีพของหน่วยงานอื่นซึ่งเริ่มต้นในปี 10% ของผลประโยชน์ทั้งหมด		49,500.00	47,062.50	44,550.00	42,000.00	39,500.00	37,000.00	34,500.00	32,000.00	29,500.00	27,000.00
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 2 ผลลดส่วนเกิน (Deadweight)											
ผลกระทบเชิงฐานหมวดที่ 3 ผลลดต้นทุน (Displacement)											
ค่าที่ 7 ผู้ประเมินกรอกข้อมูลผลกระทบเชิงฐาน โดยกรณีด้วยว่าในทั้งปี กำหนดให้ผลประโยชน์ 10% เป็นผลกระทบจากโครงการส่งเสริมอาชีพของหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลโครงการเท่ากับที่กรอกผลประโยชน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2572											
ค่าที่ 8 โปรแกรมจะคำนวณค่าปัจจุบันของผลกระทบเชิงฐานโดยอัตโนมัติ											
รวม (Base Case Impact)		49,500.00	47,062.50	44,550.00	42,000.00	39,500.00	37,000.00	34,500.00	32,000.00	29,500.00	27,000.00
ผลกระทบเชิงประจักษ์ (Present Base Case Impact)	306,587.94										
ผลกระทบเชิงประจักษ์ (Benefit)											
ผลประโยชน์ 1 รายได้สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปของระบบ A		495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,200.00	465,300.00	455,400.00	445,500.00
รวม (Total)		495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	495,000.00	485,100.00	475,200.00	465,300.00	455,400.00	445,500.00
ผลกระทบเชิงประจักษ์ (Present Benefit)		445,500.00	430,750.00	396,000.00	371,250.00	346,500.00	315,210.00	285,238.80	256,239.47	228,266.13	
รวมผลประโยชน์เชิงประจักษ์ (Total Present Benefit)	3,065,879.40										

ภาพที่ 5.7 ขั้นตอนการกรอกข้อมูลด้านผลกระทบกรณีฐาน

ปี พ.ศ.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Present Value Factor	1.00	0.95	0.90	0.85	0.80	0.75	0.70	0.65	0.60	0.55	0.50
มูลค่า (บาท) / Cost Benefit / ค่าตอบแทน (Cost Benefit/ค่าตอบแทน) (Base Case Impact)	-200,000.00	-200,000.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00	445,500.00
มูลค่า (บาท) / Present Value	-200,000.00	-190,000.00	400,950.00	378,475.00	356,438.00	334,125.00	311,850.00	289,250.00	266,250.00	242,812.50	219,562.50
ผลประโยชน์สุทธิ (บาท) / Total Present Benefit / มูลค่าผลประโยชน์สุทธิ (Base Case Impact)	2,068,517.46										
มูลค่าปัจจุบันของมูลค่าสุทธิ (Net Present Value หรือ NPV)	2,068,517.46										
อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Social Return of Investment หรือ SROI)	4.00										
อัตราผลตอบแทน (Internal Rate of Return หรือ IRR)	46%										

ปีที่ 9 หลังจากที่ได้รับเงินหรือข้อมูลด้านต้นทุน ผลกระทบกรณีฐาน และผลประโยชน์ของโครงการ โปรแกรมจะคำนวณดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุนในโครงการเพื่อสังคม ได้แก่ NPV SROI และ IRR

ภาพที่ 5.8 ดัชนีชี้วัดผลตอบแทนจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม

(3) การประมวลผลจากการประเมิน

หลังจากวิเคราะห์ NPV, SROI และ IRR แล้ว ผู้ประเมินต้องดำเนินการสรุปผลและนำเสนอแปลความหมายของดัชนีชี้วัดทั้ง 3 ตัว จากภาพที่ 5.8 จากการณ์ตัวอย่าง พบว่า มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ หรือ Net Present Value (NPV) เท่ากับ 2,068,517.46 ล้านบาท (มูลค่า ณ ปีฐานการคำนวณ 2562 โดยกำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 5%) ซึ่งหมายความว่าโครงการนี้สามารถสร้างผลประโยชน์ให้แก่สังคมถึง 2,068,517.46 ล้านบาท ซึ่งมีความคุ้มค่าอย่างยิ่งในการลงทุน เมื่อพิจารณาดัชนีผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในโครงการเพื่อสังคม หรือ Social Return On Investment (SROI) มีค่าเท่ากับ 4.00 ซึ่งหมายความว่าการลงทุนขับเคลื่อนโครงการนี้ สามารถสร้างผลตอบแทนกลับสู่สังคมถึง 4 เท่า เมื่อพิจารณาดัชนีอัตราผลตอบแทนภายใน หรือ Internal Rate of Return (IRR) มีค่าเท่ากับ 46% ซึ่งมากกว่าอัตราค่าเสียโอกาสหรืออัตราคิดลดที่กำหนดไว้ 5% แสดงให้เห็นว่า โครงการนี้มีความคุ้มค่าในการลงทุนอย่างยิ่งเนื่องจากอัตราผลตอบแทนภายในมากกว่าค่าเสียโอกาสที่ประเมินไว้

5.4 เคล็ดลับหรือข้อควรพิจารณาสำหรับการประเมิน

สำหรับเคล็ดลับที่ผู้ประเมินควรรู้ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการเพื่อสังคม มีจำนวน 9 ข้อด้วยกัน (กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, 2564)

(1) ผู้ประเมินต้องประเมินภายใต้พื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงสุทธิเท่านั้น (Net Change) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคม “ก่อนมีโครงการเปรียบเทียบกับหลังการเกิดขึ้นของโครงการ (Before vs After) หรือ เปรียบเทียบผลประโยชน์ระหว่างมีและไม่มีโครงการ (with vs without)”

(2) ผู้ประเมินต้องประเมินผลประโยชน์ภายใต้กรอบของผลกระทบของโครงการที่คาดว่าจะเกิดขึ้น หรือไม่ควรถือผลประโยชน์ที่ไม่ได้มาจากโครงการเป้าหมายที่จะประเมิน (Over Claim) และผู้ประเมินควรระวังในด้านการวัดผลประโยชน์ซ้ำซ้อน (Double Counting) เช่น กำไรที่เพิ่มขึ้นกับต้นทุนที่ลดลง คือ ผลประโยชน์อันเดียวกัน เป็นต้น

(3) ผู้ประเมินสามารถประเมินผลตอบแทนทางสังคมได้ 3 ช่วงเวลา ได้แก่

(3.1) การประเมินผลก่อนโครงการเริ่มต้น (Ex-Ante Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อวางแผนการดำเนินงานให้โครงการสร้างผลกระทบมากที่สุดแก่สังคม

(3.2) การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการ (On-going Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการของโครงการเป็นไปตามแผนหรือไม่และหาแนวทางแก้ไขหากไม่เป็นไปตามแผน

(3.3) การประเมินผลหลังโครงการเสร็จสิ้นแล้ว (Ex-Post Evaluation) การประเมินประเภทนี้เป็นวิธีการที่ดีที่สุด เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีการนำผลผลิตจากโครงการไปใช้ประโยชน์แล้ว จึงสามารถเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ที่ได้และเป็นไปตามความจริง

(4) ในการประเมินผลกระทบก่อนโครงการเริ่มต้นหรือการประเมินผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ผู้ประเมินต้องพิจารณาถึงระดับผลประโยชน์ต่ำสุดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเท่านั้น (Minimum Criteria) ต้องประเมินอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง (Realistic and Possible) ต้องมีข้อมูลประกอบการประเมินมากเพียงพอ (Additional data) และต้องมีการพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ทำให้โครงการไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ (Shock Awareness or Sensitivity)

(5) ผู้ประเมินต้องมีการสำรวจอัตราการนำผลผลิตจากโครงการใช้ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Adoption Period)

(6) ผู้ประเมินต้องกำหนดอัตราคิดลด/ค่าเสียโอกาส (Discount Rate) ให้มีความสะท้อนต่อค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน

(7) ผู้ประเมินควรพิจารณาความเหมาะสมของ NPV, SROI และ IRR กรณีที่ได้ค่าสูงมาก ผู้ประเมินควรมีการตรวจสอบข้อมูลและการคำนวณ หรือความเป็นไปได้ที่โครงการจะสร้างผลกระทบสูงในระยะเวลานาน หากกรณีที่มีค่าต่ำ ให้ตรวจสอบการคำนวณและวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผลกระทบของโครงการต่ำ

(8) ผู้ประเมินสามารถนำผลการสังเคราะห์ SROI ไปใช้ประโยชน์ในการสะท้อนความคุ้มค่าของการลงทุน สะท้อนถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ (Lesson Learn) และการพิจารณาอนุมัติโครงการ การต่อยอดผลการดำเนินงาน

(9) ผู้ประเมินควรยึดถือวัฒนธรรมการประเมินผลกระทบ คือ “ไม่ควรมือคด หรือโอนเอียงเข้าข้าง ในการประเมินผลกระทบ” ผู้ประเมินควรมีมุมมองที่เป็นกลาง

5.5 คุณลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI

สำหรับโครงการวิจัยที่มีคุณลักษณะเหมาะสมในการใช้เครื่องมือ SROI ในการประเมิน มีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

ตารางที่ 5.9 คุณลักษณะโครงการที่เหมาะสมในการประเมิน SROI

คุณลักษณะโครงการ	ควรประเมิน	ไม่ควรประเมิน	Ex-Ante	Ex-Post
เป็นโครงการที่ถูกตั้งคำถามถึงคุณค่าของเงินลงทุนของโครงการจากผู้มีอำนาจในการอนุมัติงบประมาณ ที่ดำเนินโครงการไปแล้ว	/			/
เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณสูงในการขับเคลื่อนผลลัพธ์เชิงสังคม (โครงการให้เปล่า) และต้องการตรวจสอบถึงประสิทธิภาพของเงินลงทุน	/			/
เป็นโครงการที่ต้องการตัวชี้วัดผลลัพธ์เพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการก่อนดำเนินโครงการ หรือเป็นโครงการที่ต้องการทำงานต่อยอดในอนาคต	/		/	
เป็นโครงการที่มีการเริ่มจากผู้ดำเนินโครงการ และมีการลงทุน (งบประมาณโครงการ) ในการทำงานกิจกรรม	/		/	/
เป็นโครงการที่มีการเริ่มจากผู้ดำเนินโครงการ แต่ไม่มีการลงทุน (ไม่ใช้งบประมาณโครงการ)		/		
เป็นโครงการที่ผู้บริหารไม่ได้ต้องการทราบความคุ้มค่า ไม่ได้ถูกตั้งคำถามถึงความคุ้มค่าของโครงการ หรือไม่มีประเด็นด้านข้อถกเถียงด้านการจัดสรรงบประมาณ		/		
เป็นโครงการขนาดเล็ก ทำกิจกรรมในระยะสั้นๆ และไม่ต่อเนื่อง		/		
เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ยาวนาน และมีมีการใช้งบประมาณอย่างต่อเนื่องทุกปี	/			/
เป็นโครงการที่ต้องการทราบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ (Lesson Learn)	/			/
เป็นโครงการที่ต้องการนำไปเสนอให้กับภาครัฐ ภาคประชาชน เพื่อบอกเล่าถึงความสำคัญของโครงการ และต้องการตัวชี้วัดเชิงสังคมน่าเป็นรูปธรรม	/			/

หมายเหตุ : หากโครงการใดมีคุณลักษณะที่ไม่ควรประเมินมากกว่า 2 ข้อขึ้นไป โครงการนั้นไม่ควรประเมิน SROI

ตอนที่ 6

แนวทางการเขียนรายงาน
ผลกระทบทางสังคม

ในส่วนนี้เป็นการแนะนำการเขียนรายงาน SROI แก่ผู้ประเมินที่ต้องจัดทำรายงานให้แก่องค์กรหรือภาคสังคม ได้รับทราบถึงผลกระทบหรือผลประโยชน์ทางสังคมของโครงการวิจัยเป้าหมายที่ดำเนินการประเมิน โดยทั่วไปแล้ว เนื้อหาในการนำเสนอประกอบด้วย 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่

- 1) ข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่ประเมิน
- 2) เส้นทางการกระทบทางสังคมของโครงการ (Social Impact Pathway)
- 3) ข้อมูลต้นทุนโครงการ
- 4) ข้อมูลผลตอบแทนของโครงการ
- 5) การรายงานผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน Social Return On Investment: SROI

โดยตัวอย่างที่จะยกขึ้นมาเป็นแนวทางในการเขียนรายงานผลกระทบ คือ โครงการภูมิชุมชนการดำเนินงานพื้นที่บ้านหุบป่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งขับเคลื่อนโดย กฟผ. โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1 การรายงานข้อมูลพื้นฐานของโครงการที่ประเมิน

ในส่วนนี้ผู้ประเมินจะดำเนินการสรุปภาพรวมของโครงการโดยการกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของโครงการโดยย่อและสรุปในรูปแบบการตาราง ดังนี้

“ชุมชนบ้านทุ่งบ่อ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2447 พื้นที่เดิมของชุมชนบ้านทุ่งบ่อ เป็นหมู่บ้านใหญ่ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านสาด ต่อมาได้แยกหมู่บ้านสาดออกมาเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านทุ่งบ่อ และหมู่บ้านสาด ซึ่งมีระยะห่างกันเพียง 1 กิโลเมตร ที่มาของหมู่บ้านทุ่งบ่อ คำว่า “ทุ่งบ่อ” มาจากทุ่ง คือทุ่งนา และคำว่า บ่อ คือ บ่อเกลือ เพราะพื้นที่ของชุมชนนี้ในสมัยก่อนเป็นบ่อเกลือ อดีตชาวบ้านในชุมชน ทุ่งบ่อทำเกลือจากจากหนองน้ำชุมดิน เพื่อใช้ในการบริโภค ดังนั้น น้ำในหนอง ชุมดินจึงมีรสขาค่อนข้างเค็ม หรือ ที่เรียกว่าน้ำกร่อย ทั้งนี้มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ หนองชุมดิน มีพื้นที่ 120 ไร่ และหนองบ่อ มีพื้นที่ จำนวน 80 ไร่ ครอบคลุม พื้นที่บ้านทุ่งบ่อ หมู่ที่ 3 และบ้านหนองโน หมู่ 8 ตำบลลงเมืองแอม อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร ที่ผ่านมาชุมชนบ้านทุ่งบ่อไม่มีปัญหาการขาดน้ำ แต่อย่างไร เนื่องจากชุมชนนี้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่มีเนื้อที่ขนาด 80 ไร่ และพื้นที่รอบหนองน้ำทั้งหมด จำนวน 120 ไร่ แต่ชุมชนบ้านทุ่งบ่อมีความประสงค์ ที่จะสร้างศูนย์เรียนรู้ ลานวัฒนธรรม และสวนสาธารณะของชุมชน เพื่อเป็น สถานที่ดำเนินกิจกรรมประจำหมู่บ้าน และต้องการที่จะสร้างพื้นที่รอบ หนองน้ำเป็นพื้นที่สีเขียว เป็นป่าชุมชนขึ้น ในปี พ.ศ. 2560 กรมทรัพยากรน้ำ เข้ามาทำกิจกรรมขยายหนองชุมดิน ที่เป็นหนองน้ำประจำชุมชนบ้านทุ่งบ่อ เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการกักเก็บน้ำให้ได้ปริมาณเยอะขึ้น โดยการขุดดินที่อยู่ใต้สุด ของหนองน้ำขึ้นมา และเอาไว้บริเวณโดยรอบหนองน้ำ แต่เนื่องจากหนองน้ำ แห่งนี้เคยเป็นบ่อเกลือมาก่อน ทำให้ดินที่ตกตะกอนอยู่ใต้หนองน้ำเป็นดินที่ขาด ความอุดมสมบูรณ์ และขาดแร่ธาตุ ดินมีความเค็ม ในขณะนั้นชาวบ้านได้ร่วมกัน ลงขันทอดผ้าป่า ๓ ลานกิจกรรมสาธารณะประจำหมู่บ้าน เพื่อปลูกป่าใหม่ ประจำชุมชน แต่ด้วยสภาพดินที่ขาดแร่ธาตุ และขาดความอุดมสมบูรณ์ จากที่ กรมทรัพยากรน้ำขุดดินจากใต้หนองน้ำมาถมรอบๆ หนองน้ำ จึงทำให้ต้นไม้ บางส่วนที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้แล้ว มีอัตราการรอดที่น้อยมาก ส่งผลให้ชุมชน ยังไม่สามารถปลูกต้นไม้ และสร้างป่าชุมชนให้สำเร็จได้”

ตารางที่ 6.1 การดำเนินงานพื้นที่บ้านทุ่งบ่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอลำสนกวาง จังหวัดขอนแก่น

รายการ	รายละเอียด
1. รายละเอียดของโครงการ	<p>1. ชื่อโครงการ “โครงการภูมิชุมชนการดำเนินงานพื้นที่บ้านทุ่งบ่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอลำสนกวาง จังหวัดขอนแก่น”</p> <p>2. ชาวบ้านบ้านทุ่งบ่อได้ให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับโครงการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 เริ่มต้นจากผู้นำชุมชนเข้าร่วมอบรมความรู้ ด้านผลกระทบสารเคมีภาคการเกษตร และการทดลองทำน่าน้ำน้อย ต่อมาได้ไปศึกษาดูงาน ณ ชุมชนบ้านห้วยยาง ซึ่งเป็นชุมชนเครือข่ายของโครงการภูมิชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จทางด้านการดูแลระบบน้ำ การดูแลป่า และการทำแปลงเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้ชุมชนบ้านทุ่งบ่อให้ความสนใจและเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากทางชุมชนมีความต้องการสร้างพื้นที่ป่าชุมชนและพื้นที่สาธารณะของชุมชน</p>
2. หน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการ	กฟผ.
3. ระยะเวลาการขับเคลื่อนโครงการ	3 ปี พ.ศ. 2561-2563
4. งบประมาณขับเคลื่อนโครงการ	<p>งบประมาณสามารถจำแนกออกได้ 3 ช่วงเวลา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พ.ศ. 2561 : 141,665 บาท ● พ.ศ. 2562 : 141,665 บาท ● พ.ศ. 2563 : 141,665 บาท
5. วัตถุประสงค์ของโครงการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปลูกป่าใหม่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน บนพื้นที่รอบ 2. สร้างระบบน้ำดูแลป่า 3. สร้างระบบผันน้ำแบบโซล่าเซลล์ดูแลป่าชุมชนและแปลงผักอินทรีย์ 4. ส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์บริเวณรอบหนอง 5. ปลูกพืชไว้บริโภคในชุมชน
6. ผลผลิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. พื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 4 ไร่ 2. ระบบน้ำดูแลป่า 3 แบบ <ol style="list-style-type: none"> (1) หลุมธนาคารน้ำใต้ดิน (2) แบบหลุมใต้แกลบและปุ๋ยคอก (3) แบบไถพรวนปกติ 3. ระบบผันน้ำแบบโซล่าเซลล์ ดูแลป่าและพื้นที่แปลงเกษตร
7. ผู้ใช้ประโยชน์	ชาวบ้านบ้านทุ่งบ่อ

6.2 เส้นทางการกระทบทางสังคมของโครงการ (Social Impact Pathway)

ในส่วนนี้ผู้ประเมินต้องดำเนินการสุ่มองค์ประกอบของโครงการที่นำไปสู่ผลกระทบทางสังคม ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) จากนั้นจึงสรุปออกเป็นตาราง Social Impact Pathway ดังนี้

ปัจจัยนำเข้า (Input)

การดำเนินโครงการประกอบด้วยปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ ได้แก่

(1) บุคลากร

- เจ้าหน้าที่โครงการภูมิชุมชน
- ชาวบ้าน บ้านทุ่งบ่อ
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

(2) งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

สนับสนุนโดยโครงการภูมิชุมชน

ปี พ.ศ. 2561

- 1) งบประมาณจัดการป่าชุมชน และการจัดการดิน และการปลูกพืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- 2) งบประมาณการสร้างระบบน้ำแบบเชื่อเพลิง
- 3) งบประมาณส่งเสริมเกษตรอินทรีย์
- 4) งบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ปี พ.ศ. 2562

- 1) การปลูกป่าเพิ่มเติม
- 2) ระบบผันน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ระบบโซลาร์เซลล์

ปี พ.ศ. 2563

สนับสนุนงบประมาณกิจกรรมปลูกพืชไว้บริโภคในชุมชน

กิจกรรม (Activities)

การดำเนินโครงการประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

ปี พ.ศ. 2561

- 1) กิจกรรมปลูกป่าใหม่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน ปลูกป่าบนพื้นที่ 6 ไร่รอบหนองน้ำ (เป็นพื้นที่ที่ว่างเปล่า)
- 2) กิจกรรมถอดบทเรียนจากการปลูกป่า

ปี พ.ศ. 2562

กิจกรรมก่อสร้างระบบน้ำคูแลป่า ปลูกป่าเพิ่ม 4 ไร่ และปรับสภาพดินรวมทั้งต่อยอดการทำแปลงผัก ชาวบ้านต่อยอดทำท่อระบบน้ำในแปลงเกษตรปลอดภัย

ปี พ.ศ. 2563

- 1) กิจกรรมปลูกป่าเพื่อเสริมความหลากหลายของระบบนิเวศ
- 2) กิจกรรมก่อสร้างระบบน้ำคูแลแปลงผักอินทรีย์

ผลผลิต (Output)

ผลผลิตที่ได้จากการดำเนินโครงการในพื้นที่ ได้แก่

- พื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 10 ไร่ ต้นกล้า มีอัตราการรอด 90% ได้แก่ ต้นยางนา ต้นประดู่ ต้นขี้เหล็ก ต้นพะยูง และต้นสะเดา ป่ามีความหลากหลายให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ทั้งบริโภคและจำหน่าย
- ได้ระบบน้ำคูแลป่า 3 แบบ 1. หลุมธนาคารน้ำใต้ดิน 2. หลุมใส่แกลบและปุ๋ยคอก 3. ไถพรวนปกติ ซึ่งสามารถใช้ระบบน้ำที่เหมาะสมกับพื้นที่และส่งผลกระทบต่อการใช้ปุ๋ยเคมีและอัตราการรอดของต้นไม้
- มีระบบน้ำโซล่าเซลล์คูแลแปลงผักอินทรีย์
- ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะใช้สำหรับทำกิจกรรมชุมชน

ผลลัพธ์ (Outcome)

ผลลัพธ์สำคัญจากการดำเนินกิจกรรม ได้แก่

- การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน
- ได้รับความรู้ถึงปัญหา เพื่อนำมาหาวิธีปรับปรุง แก้ไขในงานครั้งต่อไป
- ได้วิธีในการจัดการดูแลต้นไม้ มีองค์ความรู้เพื่อนำไปต่อยอด และเผยแพร่ในการปลูกต้นกล้าในพื้นที่ดินเค็ม และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้
- ชาวบ้านได้สร้างป่าชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถใช้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ สามารถหารายได้จากพื้นที่ป่าในอนาคต
- ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาดินเค็ม ชุมชนมีน้ำใช้ปลูกผัก ได้ตลอดฤดูกาล
- พื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นดินเค็มได้รับการพัฒนาและสร้างเป็นป่าชุมชน เพื่อสาธารณะประโยชน์ให้แก่คนในชุมชน และเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน

ผลกระทบ (Impact)

ผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรม สามารถจำแนกได้ ตามประเด็น

1) ผลกระทบด้านสังคม

- เมื่อหมู่บ้านมีระบบการจัดการน้ำเพื่อดูแลป่าชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ผ่านกิจกรรมที่จะส่งเสริมคุณภาพชีวิต ใช้สถานที่เพื่อจัดกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เพื่อสุขภาพจิตและกายที่ดี
- แนวทางการพัฒนาดินเค็มเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ป่า ต่อยอดเป็นองค์ความรู้ และแบบแผนตัวอย่างในการสร้างป่าชุมชนในพื้นที่ดินเค็ม ให้พื้นที่อื่นๆ ได้ศึกษาต่อได้

2) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

- เมื่อมีป่าชุมชนทำให้เกิดแหล่งอาหาร ชาวบ้านสามารถหาอาหารบริโภคจากป่าชุมชน แม้กระทั่งปัจจุบันก็มีแหล่งอาหารในป่าชุมชนแล้วเพราะการปลูกต้นไม้ที่โตเร็วทำให้เป็นการบำรุงดินที่ขาดแร่ธาตุได้ในระดับหนึ่ง เช่น ต้นแคนา ต้นสะเดา ต้นขี้เหล็ก เป็นต้น ซึ่งต้นไม้ประเภทนี้เป็นต้นไม้ที่กินได้
- สมาชิกสามารถใช้น้ำในการดูแลผักอย่างทั่วถึง ทำให้ผลผลิตดีขึ้น เกษตรกรลดรายจ่ายในครัวเรือนเดือนละ 2,000 บาท และและมีรายได้จากการจำหน่ายเดือนละ 2,000 บาท
- ชุมชนสามารถลดรายจ่ายในการสูบน้ำ ดูแลป่าและพื้นที่แปลงเกษตรอย่างทั่วถึง ประหยัดค่าสูบน้ำประมาณ 4,500 บาท/ปี

3) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

- เป็นพื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในอีก 10 ปีข้างหน้า เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ส่งผลให้บริเวณรอบหนองน้ำ ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรม สันทนาการ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน รวมถึงพื้นที่รวมกลุ่มทำกิจกรรมของเยาวชนในชุมชนได้
- เมื่อมีน้ำในพื้นที่ พื้นที่นั้นจะได้รับการฟื้นฟูทั้งป่าไม้และสัตว์ ทำให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่
- ชุมชนมีพื้นที่ป่าสีเขียวมากขึ้นตามความต้องการของชุมชน มีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะที่มีระบบแบบแผน และเป็นระเบียบมากขึ้น

จากนั้นผู้ประเมินดำเนินการสรุปภาพรวมของเส้นทางผลกระทบทางสังคม ดังนี้

ตารางที่ 6.2 เส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคมของกรดำเนินการดำเนินงาน (Social Impact Pathway) ในพื้นที่บ้านทุ่งบ่อ

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activities)	ผลผลิต (Output)	ผู้ใช้ประโยชน์ (User)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impact)
<p>1) บุคลากร</p> <ul style="list-style-type: none"> เจ้าหน้าที่โครงการภูมิชุมชน ชุมชนบ้านทุ่งบ่อ กฟผ. วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ <p>2) งบประมาณ</p>	<p>2561-2562</p> <ol style="list-style-type: none"> กิจกรรมปลูกป่าใหม่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน บนพื้นที่รอบหนองน้ำ จำนวน 6 ไร่ การสร้างระบบน้ำดูแลป่า การสร้างระบบผันน้ำแบบโซล่าเซลล์ดูแลป่าชุมชนและแปลงผักอินทรีย์ ส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์บริเวณรอบหนอง <p>2563</p> <p>ปลูกพืชไว้บริโภคในชุมชน จำนวน 10ไร่ ได้แก้ต้นมะขามเทศ ต้นแคนา และต้นสะเดา</p>	<ol style="list-style-type: none"> พื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 4 ไร่ ต้นกล้า จำนวน 300 ต้น ได้แก่ ยางนา ประดู่ ชี้เหล็ก พะยุง และ สะเดา และปลูกต้นไม้เพื่อเป็นการบำรุงดินจากปัญหาดินเค็ม (อัตรารอดร้อยละ 15) ได้ป่าเพิ่ม 2 ไร่ ต้นกล้า จำนวน 200 ต้น (อัตราการรอดเพิ่ม ร้อยละ 50) ได้ระบบน้ำดูแลป่า 3 แบบ <ol style="list-style-type: none"> หลุมธนาคารน้ำใต้ดิน แบบหลุมใส่แกลบและปุ๋ยคอก แบบโถพรวนปกติ มีระบบผันน้ำแบบโซล่าเซลล์ ดูแลป่า และพื้นที่แปลงเกษตรอย่างทั่วถึง ประหยัดค่าสูบน้ำ ประมาณ 4,500 บาท/ปี 	<p>ชาวบ้านบ้านทุ่งบ่อ</p>	<ol style="list-style-type: none"> พื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นดินเค็มได้รับการพัฒนาและสร้างเป็นป่าชุมชน เพื่อสาธารณะประโยชน์ให้แก่คนในชุมชน และเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกสามารถใช้ไม้ในการดูแลผักอย่างทั่วถึง ทำให้มีผลผลิตดีขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรสามารถรายจ่ายในครัวเรือน 2,000 บาท/เดือน และมีรายได้จากการจำหน่าย จำนวน 2,000 บาท/เดือน การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ชุมชนมีพื้นที่ป่าสีเขียวมากขึ้น ตามความต้องการของชุมชน มีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะที่มีระบบ แบบแผน และเป็นระเบียบมากขึ้น แนวทางการพัฒนาดินเค็มเพื่อพื้นที่ป่า ต่อยอดเป็นองค์ความรู้และแบบแผนตัวอย่างในการสร้างป่าชุมชนในพื้นที่ดินเค็มให้พื้นที่อื่น ๆ ได้ศึกษาต่อได้

6.3 ข้อมูลต้นทุนโครงการ

ในส่วนนี้ให้ผู้ประเมินระบุต้นทุนของโครงการโดยจำแนกออกเป็นรายการตามที่แยกได้ และกำหนดต้นทุนที่เกิดขึ้นตามปีที่มีการลงทุนออกเป็นรูปแบบตารางพร้อมคำอธิบายประกอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“จากการตรวจสอบเอกสารข้อมูลแผนค่าใช้จ่ายโครงการภูมิชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โครงการภูมิชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีต้นทุนของโครงการ (Costs) ที่ลงทุนในพื้นที่บ้านทุ่งป่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2563 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้” จากนั้น ให้ผู้ประเมินสรุปออกเป็นตาราง

ตารางที่ 6.3 ต้นทุนของโครงการ (Costs)

รายการ	ปี พ.ศ. 2561	ปี พ.ศ. 2562	ปี พ.ศ. 2563
ต้นทุนโครงการ 1 การจัดการป่าชุมชน	30,000 บาท	30,000 บาท	25,000 บาท
ต้นทุนโครงการ 2 ค่าจ้างทีมเจ้าหน้าที่ประจำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	30,000 บาท	30,000 บาท	30,000 บาท
ต้นทุนโครงการ 3 งบประมาณสร้างป่าชุมชน การจัดการน้ำ	13,333 บาท	10,000 บาท	8,333 บาท
ต้นทุนโครงการ 4 ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์	28,333 บาท	33,333 บาท	30,000 บาท
ต้นทุนโครงการ 5 การจัดการดินและการปลูก พืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	6,666 บาท	10,000 บาท	13,333 บาท
ต้นทุนโครงการที่ 6 งบประมาณแหล่งเรียนรู้	33,333 บาท	33,333 บาท	30,000 บาท
รวมต้นทุน	141,665 บาท	141,665 บาท	141,665 บาท

หมายเหตุ : ข้อมูลจากเอกสารแผนการดำเนินงานค่าใช้จ่ายโครงการภูมิชุมชน

6.4 ผลตอบแทน (Benefits)

ในส่วนเริ่มต้น ผู้ประเมินต้องทำตารางสรุปผลประโยชน์ที่จะดำเนินการประเมิน และอธิบายรายละเอียดแนวคิดในการประเมินโดยจำแนกออกเป็นตาราง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากการศึกษาผลตอบแทน (Benefits) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการบนพื้นที่บ้านทุ่งบ่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2563 มีผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ 2) ผลประโยชน์จากระบบสูบน้ำคูแลป่าโดยพลังงานแสงอาทิตย์ 3) ผลประโยชน์จากกิจกรรมทำแปลงเกษตรอินทรีย์ และ 4) ผลประโยชน์จากองค์ความรู้ในการปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน โดยการศึกษามีแนวทางในการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ดังนั้น ให้ผู้ประเมินดำเนินการสรุปออกเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 6.4 แนวทางการวิเคราะห์ผลประโยชน์ บ้านทุ่งบ่อ ตำบลลงเมืองแอม อำเภอสวนแก้ว จังหวัดขอนแก่น

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น	แนวทางการวิเคราะห์ผลกระทบ
<p>1. ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้</p>	<p>พิจารณาจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการคงอยู่ของต้นไม้ โดยแนวคิดการวิเคราะห์ผลประโยชน์ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ต้นยางนา : พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูกปี 2561 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 27 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561 ถึง 2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ 2) ต้นประดู่ : พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูกปี 2561 จนถึงปี 2570 มีอัตราการ จำนวน 5 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561 ถึง 2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ 3) ต้นพะยูง: พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูกปี 2561 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 5 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561 ถึง 2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดต้นไม้ 4) ต้นสะเดา: พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูกปี 2561 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 5 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561 ถึง 2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ 5) ต้นยางนา ปลูกเพิ่มเติม ปี 62: พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูก ปี 2562 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 70 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561-2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ 6) ต้นประดู่ ปลูกเพิ่มเติม ปี 62: พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูก 2562 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 15 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561-2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ 7) ต้นพะยูง ปลูกเพิ่มเติม ปี 2562: พิจารณาจากมูลค่าของเนื้อไม้ที่เติบโตขึ้นสะสมตลอดระยะเวลาที่ปลูก 2562 จนถึงปี 2570 มีอัตราการจำนวน 15 ต้น จากนั้นจึงคำนวณหาปริมาณเนื้อไม้ตลอดระยะเวลา ปี 2561-2570 จึงได้เป็นมูลค่าเนื้อไม้ตลอดระยะเวลาของการตัดไม้ <p>หมายเหตุ : ไม่สวยงามอื่นๆ เช่น ต้นคูณจะไม่นำมาพิจารณาด้วย เนื่องจากไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ</p>

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น	แนวทางการวิเคราะห์ผลกระทบ
2. ผลประโยชน์จากระบบสูบน้ำดูแลป่าโดยพลังงานแสงอาทิตย์	ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่ายน้ำมันในการสูบน้ำด้วยเครื่องสูบน้ำประมาณ 4,500 บาท/เดือน หรือ 54,000 บาท/ปี
3. ผลประโยชน์จากกิจกรรมทำแปลงเกษตรอินทรีย์	สร้างกำไรให้แก่สมาชิก 2,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน โดยในปี 2562 มีจำนวน 33 ครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ หลังจากนั้น และกำหนดให้มีครัวเรือนทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างน้อยปีละ 3 ครัวเรือนจนครบ 66 ครัวเรือนในปี 2570
4. ผลประโยชน์จากองค์ความรู้ในการปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน	เป็นการคำนวณผลประโยชน์จากการที่องค์ความรู้ด้านการปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มในภาคอีสานแพร่กระจายไปสู่พื้นที่อื่นๆ จากการสืบค้นเอกสารพบว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ดินเค็มปานกลางจำนวน 3,700,000 ไร่ โดยการวิจัยนี้จะอนุมานว่า ถ้าในอนาคตองค์ความรู้จากโครงการนี้สามารถนำไปพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหการปลูกพืชบนพื้นที่ดินเค็มปานกลาง 0.1% จากพื้นที่ดินเค็มทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือเท่ากับ 3,700 ไร่ โดยพื้นที่เหล่านี้จะสามารถปลูกไม้เศรษฐกิจตามผลประโยชน์ที่ 2 โดยกำหนดให้ 1 ไร่ปลูกต้นไม้ได้ 80 ต้น ดังนั้นผลประโยชน์สุทธิคำนวณจาก จำนวนไร่ x จำนวนต้นไม้ x ผลประโยชน์สุทธิของต้นไม้ในแต่ละปี ตั้งแต่ปี 2565 - 2570

จากนั้น ให้ผู้ประเมินดำเนินการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามรายการที่ระบุไว้ในตาราง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้

ผลประโยชน์จากการปลูกต้นไม้ เกิดจากการคิดมูลค่าไม้ผ่านราคาตลาด โดยอาศัยการคำนวณตามแนวคิดมูลค่าแบบรายได้สะสม (Cash Flows) โดยอาศัยแนวคิดการเติบโตของไม้จนถึงอายุตัดไม้ โดยคำนวณจากอัตราเนื้อสุทธิตที่เพิ่มขึ้นในแต่ละช่วงปี (อัตราปริมาตรไม้ทั้งหมด ณ ปีที่ 1 - อัตราปริมาตรไม้ทั้งหมด ณ ปีที่ 0 = ปริมาตรเนื้อไม้สุทธิตที่เพิ่มขึ้นใน 1 ปี) โดยใช้สูตรการคำนวณปริมาตรของกรวย (ปริมาตรของกรวย = $3.142 \times r^2 \times \text{สูง} / 3$ (เมื่อ r = รัศมีของวงกลมที่เป็นฐาน) เพื่อแปรต้นไม้ในลักษณะต้น ให้ออกมาเป็นค่าปริมาตรน้ำหนัก โดยการสร้างแบบจำลองการเติบโตอ้างอิงข้อมูลการเติบโตของต้นไม้ตามหลักทฤษฎีวิทยาศาสตร์ได้ดังนี้

ต้นยางนา อ้างอิงข้อมูลตามหลักทฤษฎี พบว่า ต้นยางนาเติบโตทางความสูงเฉลี่ยปีละ 1.15 เมตร และเส้นผ่าศูนย์กลางเติบโตปีละ 3 เซนติเมตร หรือ 0.03 เมตร พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะหยุดการเติบโตราว 15 ปี

ต้นประดู่ อ้างอิงข้อมูลตามหลักวิทยาศาสตร์ พบว่า ต้นประดู่อายุ 11 ปี จะมีความสูง 33 เมตร และมีเส้นรอบวง 1.55 เมตร ดังนั้น อัตราการเติบโตเฉลี่ยของต้นประดู่คือ เติบโต 1.2 เมตร/ปี และเส้นรอบวงกลางจะเพิ่มขึ้น 14 เซนติเมตร/ปี พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะหยุดการเติบโตราว 15 ปี

ต้นพะยุง อ้างอิงข้อมูลตามหลักวิทยาศาสตร์ พบว่า ต้นต้นพะยุง อายุ 11 ปี จะมีความสูง 8.70 เมตร และมีเส้นรอบวง 0.32 เมตร ดังนั้น อัตราการเติบโตเฉลี่ยของต้นประดู่คือ เติบโต 0.70 เมตร/ปี และเส้นรอบวงกลางจะเพิ่มขึ้น 3 เซนติเมตร/ปี พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะหยุดการเติบโตราว 15 ปี

ต้นสะเดา อ้างอิงข้อมูลตามหลักวิทยาศาสตร์ พบว่าต้นสะเดา อายุ 11 ปี จะมีความสูง 10 เมตร และมีเส้นรอบวง 0.6 เมตร ดังนั้น อัตราการเติบโตเฉลี่ยของต้นประดู่ คือ เติบโต 0.70 เมตร/ปี และเส้นรอบวงกลางจะเพิ่มขึ้น 1 เซนติเมตร/ปี พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะหยุดการเติบโตราว 15 ปี

การประเมินค่าแทนการเงิน (Financial Proxy) ของผลประโยชน์จากกรที่ชุมชนปลูกป่าชุมชนนั้นอาศัยข้อมูลจากประกาศราชกิจจานุเบกษา ประกาศกรมศุลกากร เรื่อง กำหนดราคาศุลกากรสำหรับสินค้าไม้เป็นเกณฑ์ประเมินเงินอากรขาออก ประกาศ ณ วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2560 โดยกรมศุลกากรประเมินราคาไม้แปรรูป ดังนี้

---

1 <https://pfaf.org/user/Plant.aspx?LatinName=Dipterocarpus+alatus>

2 <https://pfaf.org/user/Plant.aspx?LatinName=Pterocarpus+indicus#:~:text=As%20an%20urban%20tree%2C%20amboyna,14%20cm%20girth%5B303%20%5D.>

3 <https://sites.google.com/site/niaiwoma408/my-friend>

4 <https://kaset.today/พันธุ์ไม้/ต้นสะเดาเทียม/>

5 <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/E/259/19.PDF>

ตารางที่ 6.5 ราคาไม้เศรษฐกิจ

รายการ	ราคา (บาท/ปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.))
ต้นประตู	16,540
ต้นยางนา	8,530
ต้นพะยูง	17,430
ต้นสะเดา	11,560

หมายเหตุ : จากข้อมูลในราชกิจจานุเบกษา ประกาศกรมศุลกากรเรื่องกำหนดราคา
ศุลกากรสำหรับสินค้าไม้เป็นเกณฑ์ประเมินเงินอากรขาออก ประกาศ
ณ วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2560

“แนวคิดในการคำนวณมูลค่าผลประโยชน์จากเนื้อไม้ในการศึกษา
อาศัยแนวคิด ดังนี้”

ปริมาตร
เนื้อไม้สุก
(ลบ.ม)
ที่เพิ่มขึ้น / ปี / ต้น

X

จำนวนต้น
ที่เหลือรอด

X

มูลค่า
ราคาเนื้อไม้
แปรรูป
ตามประกาศ
ราชกิจจานุเบกษา

=

ผลประโยชน์
สุก / ปี
ของผลประโยชน์
จากการที่ชุมชน
ปลูกป่าชุมชน

“จากแนวคิดการคำนวณดังกล่าวสามารถคิดมูลค่าผลตอบแทน
ทางการเงินของผลประโยชน์จากการที่ชุมชนปลูกป่าชุมชนแยกตามชนิดพันธุ์ไม้
และช่วงระยะเวลาที่ปลูก ดังนี้”

ตารางที่ 6.6 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นยางนา
ปลูกในปี 2561

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่า ศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่า ศูนย์/2) (เมตร)	คำนวณหา ปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่า การคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแล สวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2560									
2561	27	1.15	0.03	0.02	0.00	2.31	30.00	- 27.69	- 747.57
2562	27	2.30	0.06	0.03	0.00	16.19	30.00	- 13.81	- 372.99
2563	27	2.80	0.09	0.05	0.01	34.48	30.00	4.48	121.03
2564	27	3.30	0.12	0.06	0.01	71.68	30.00	41.68	1,125.34
2565	27	3.80	0.15	0.08	0.02	119.33	30.00	89.33	2,411.95
2566	27	4.30	0.18	0.09	0.04	191.92	30.00	161.92	4,371.73
2567	27	4.80	0.21	0.11	0.06	280.99	30.00	250.99	6,776.66
2568	27	5.30	0.24	0.12	0.08	401.02	30.00	371.02	10,017.61
2569	27	5.80	0.27	0.14	0.11	543.58	30.00	513.58	13,866.59
2570	27	6.30	0.30	0.15	0.15	723.13	30.00	693.13	18,714.45

ตารางที่ 6.7 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นประดู่
ปลูกในปี 2561

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นรอบวง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหาปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2560									
2561	5	1.20	0.14	0.02	0.00	10.33	30.00	- 19.67	88.50
2562	5	2.40	0.21	0.03	0.00	36.17	30.00	6.17	27.76
2563	5	3.00	0.28	0.04	0.01	67.17	30.00	37.17	167.26
2564	5	3.60	0.35	0.06	0.01	126.59	30.00	96.59	434.65
2565	5	4.20	0.42	0.07	0.02	198.92	30.00	168.92	760.16
2566	5	4.80	0.49	0.08	0.03	307.43	30.00	277.43	1,248.43
2567	5	5.40	0.56	0.09	0.04	436.60	30.00	406.60	1,829.70
2568	5	6.00	0.63	0.10	0.06	609.69	30.00	579.69	2,608.60
2569	5	6.60	0.70	0.11	0.09	811.20	30.00	781.20	3,515.39
2570	5	7.20	0.77	0.12	0.11	1,064.37	30.00	1,034.37	4,654.68

ตารางที่ 6.8 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยูง
ปลูกในปี 2561

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหาปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2560									
2561	5	1.00	0.08	0.04	0.00	29.22	30.00	- 0.78	3.53
2562	5	1.70	0.13	0.07	0.01	131.15	30.00	101.15	458.71
2563	5	2.40	0.18	0.09	0.02	354.97	30.00	324.97	1,003.67
2564	5	3.10	0.23	0.12	0.04	748.61	30.00	718.61	2,230.09
2565	5	3.80	0.28	0.14	0.08	1,360.00	30.00	1,330.00	3,754.93
2566	5	4.50	0.33	0.17	0.13	2,237.08	30.00	2,207.08	6,176.92
2567	5	5.20	0.38	0.19	0.20	3,427.77	30.00	3,397.77	9,113.03
2568	5	5.90	0.43	0.22	0.29	4,980.00	30.00	4,950.00	13,161.99
2569	5	6.60	0.48	0.24	0.40	6,941.72	30.00	6,911.72	17,940.76
2570	5	7.30	0.53	0.27	0.54	9,360.85	30.00	9,330.85	24,048.08

ตารางที่ 6.9 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นสะเดา
ปลูกในปี 2561

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561	5	1.20	0.10	400.00	30.00	370.00	1,665.00
2562	5	2.00	0.20	800.00	30.00	400.00	1,800.00
2563	5	2.80	0.30	1,200.00	30.00	770.00	3,465.00
2564	5	3.60	0.40	1,600.00	30.00	800.00	3,600.00
2565	5	4.40	0.50	2,000.00	30.00	1,170.00	5,265.00
2566	5	5.20	0.60	2,400.00	30.00	1,200.00	5,400.00
2567	5	6.00	0.70	2,800.00	30.00	1,570.00	7,065.00
2568	5	6.80	0.80	3,200.00	30.00	1,600.00	7,200.00
2569	5	7.60	0.90	3,600.00	30.00	1,970.00	8,865.00
2570	5	8.40	1.00	4,000.00	30.00	2,000.00	9,000.00

ตารางที่ 6.10 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นยางนา
ปลูกในปี 2562

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหา ปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวน ป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561									
2562	70	1.15	0.03	0.02	0.00	2.31	30.00	-27.69	- 1,938.14
2563	70	2.30	0.06	0.03	0.00	16.19	30.00	-13.81	- 967.00
2564	70	2.80	0.09	0.05	0.01	34.48	30.00	4.48	313.78
2565	70	3.30	0.12	0.06	0.01	71.68	30.00	41.68	2,917.56
2566	70	3.80	0.15	0.08	0.02	119.33	30.00	89.33	6,253.22
2567	70	4.30	0.18	0.09	0.04	191.92	30.00	161.92	11,334.11
2568	70	4.80	0.21	0.11	0.06	280.99	30.00	250.99	17,569.11
2569	70	5.30	0.24	0.12	0.08	401.02	30.00	371.02	25,971.59
2570	70	5.80	0.27	0.14	0.11	543.58	30.00	513.58	35,950.41

ตารางที่ 6.11 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นประดู่
ปลูกในปี 2562

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นรอบวง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหาปริมาตร ต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561									
2562	15	1.20	0.14	0.02	0.00	10.33	30.00	- 19.67	- 294.99
2563	15	2.40	0.21	0.03	0.00	36.17	30.00	6.17	92.52
2564	15	3.00	0.28	0.04	0.01	67.17	30.00	37.17	557.54
2565	15	3.60	0.35	0.06	0.01	126.59	30.00	96.59	1,448.82
2566	15	4.20	0.42	0.07	0.02	198.92	30.00	168.92	2,533.86
2567	15	4.80	0.49	0.08	0.03	307.43	30.00	277.43	4,161.43
2568	15	5.40	0.56	0.09	0.04	436.60	30.00	406.60	6,099.00
2569	15	6.00	0.63	0.10	0.06	609.69	30.00	579.69	8,695.35
2570	15	6.60	0.70	0.11	0.09	811.20	30.00	781.20	11,717.96

ตารางที่ 6.12 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยูง
ปลูกในปี 2562

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหา ปริมาตรต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแล สวนป่า (บาท/ต้น/ ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561									
2562	15	1.00	0.08	0.04	0.00	29.22	30.00	- 0.78	- 11.76
2563	15	1.70	0.13	0.07	0.01	131.15	30.00	101.15	1,529.05
2564	15	2.40	0.18	0.09	0.02	354.97	30.00	324.97	3,345.57
2565	15	3.10	0.23	0.12	0.04	748.61	30.00	718.61	7,433.65
2566	15	3.80	0.28	0.14	0.08	1,360.00	30.00	1,330.00	12,516.43
2567	15	4.50	0.33	0.17	0.13	2,237.08	30.00	2,207.08	20,589.75
2568	15	5.20	0.38	0.19	0.20	3,427.77	30.00	3,397.77	30,376.76
2569	15	5.90	0.43	0.22	0.29	4,980.00	30.00	4,950.00	43,873.30
2570	15	6.60	0.48	0.24	0.40	6,941.72	30.00	6,911.72	59,802.52

ตารางที่ 6.13 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นพะยุง
ปลูกในปี 2563

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	รัศมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง/2) (เมตร)	คำนวณหาปริมาตร ต้นไม้ (ลบ.ม.)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวน ป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561									
2562									
2563	54.00	1.70	0.13	0.07	0.01	131.15	30.00	101.15	5,462.23
2564	54.00	2.40	0.18	0.09	0.02	354.97	30.00	324.97	12,086.39
2565	54.00	3.10	0.23	0.12	0.04	748.61	30.00	718.61	26,718.79
2566	54.00	3.80	0.28	0.14	0.08	1,360.00	30.00	1,330.00	45,101.47
2567	54.00	4.50	0.33	0.17	0.13	2,237.08	30.00	2,207.08	74,080.76
2568	54.00	5.20	0.38	0.19	0.20	3,427.77	30.00	3,397.77	109,398.67
2569	54.00	5.90	0.43	0.22	0.29	4,980.00	30.00	4,950.00	157,901.55
2570	54.00	6.60	0.48	0.24	0.40	6,941.72	30.00	6,911.72	215,331.42

ตารางที่ 6.14 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการปลูกต้นไม้ : ต้นสะเดา
ปลูกในปี 2563

ปี พ.ศ.	จำนวน (ต้น/ปี)	ความสูง (เมตร)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (เมตร)	มูลค่าการคงอยู่ (บาท/ต้น/ปี)	ต้นทุนการดูแลสวนป่า (บาท/ต้น/ปี)	มูลค่าสุทธิ (บาท/ต้น/ปี)	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561							
2562	-	2.00	0.20	800.00	30.00	400.00	-
2563	54.00	2.80	0.30	1,200.00	30.00	770.00	41,580.00
2564	54.00	3.60	0.40	1,600.00	30.00	800.00	43,200.00
2565	54.00	4.40	0.50	2,000.00	30.00	1,170.00	63,180.00
2566	54.00	5.20	0.60	2,400.00	30.00	1,200.00	64,800.00
2567	54.00	6.00	0.70	2,800.00	30.00	1,570.00	84,780.00
2568	54.00	6.80	0.80	3,200.00	30.00	1,600.00	86,400.00
2569	54.00	7.60	0.90	3,600.00	30.00	1,970.00	106,380.00
2570	54.00	8.40	1.00	4,000.00	30.00	2,000.00	108,000.00

(2) ผลประโยชน์จากระบบสูบน้ำดูแลป่าโดยพลังงานแสงอาทิตย์

จากการสอบถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนพบว่า หลังจากการที่โครงการภูมิชุมชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาระบบสูบน้ำดูแลป่าโดยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ในการดูแลป่า ส่งผลให้ชุมชนประหยัดงบประมาณในด้านค่าใช้จ่ายน้ำมันในการสูบน้ำด้วยเครื่องสูบน้ำ ประมาณ 4,500 บาท/เดือน หรือ 54,000 บาท/ปี

ตารางที่ 6.15 ผลประโยชน์จากการพัฒนาระบบปะปาหมู่บ้าน

ปี พ.ศ.	ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่ายน้ำมันในการสูบน้ำด้วยเครื่องสูบน้ำ ประมาณ 4,500 บาท/เดือน	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561		
2562	4,500	54,000
2563	4,500	54,000
2564	4,500	54,000
2565	4,500	54,000
2566	4,500	54,000
2567	4,500	54,000
2568	4,500	54,000
2569	4,500	54,000
2570	4,500	54,000

หมายเหตุ: ผู้วิจัยประมาณการผลประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluations) ตั้งแต่ปี 2565-2570 โดยใช้มูลค่าผลลัพธ์จากปี 2562-2564 เป็นฐานคำนวณ

(3) ผลประโยชน์จากกิจกรรมทำแปลงเกษตรอินทรีย์

จากการสอบถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนพบว่า หลังจากการที่โครงการภูมิชุมชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์รอบหนองน้ำ ส่งผลให้ชุมชนประหยัดค่าใช้จ่ายและสร้างรายได้ในครัวเรือน โดยมีผลประโยชน์เท่ากับ 2,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน หรือ 66,000 บาท/ปี

ตารางที่ 6.16 ผลประโยชน์จากกิจกรรมทำแปลงเกษตรอินทรีย์

ปี พ.ศ.	ประหยัดค่าใช้จ่ายแกสมาชิก	จำนวนครัวเรือน	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561			
2562	2,000	33	66,000
2563	2,000	36	72,000
2564	2,000	39	78,000
2565	2,000	42	84,000
2566	2,000	45	90,000
2567	2,000	48	96,000
2568	2,000	51	102,000
2569	2,000	54	108,000
2570	2,000	57	114,000

หมายเหตุ: ผู้วิจัยประมาณการผลประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluations) ตั้งแต่ปี 2565-2570 โดยใช้มูลค่าผลลัพธ์จากปี 2562-2564 เป็นฐานคำนวณ

(4) ผลประโยชน์จากองค์ความรู้ในการปลูกพืช ในพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน

เป็นการคำนวณผลประโยชน์จากการที่องค์ความรู้ด้านการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแพร่กระจายไปสู่พื้นที่อื่นๆ (Spillover Effect) จากข้อมูลของ ศาสตราจารย์ ดร.เอิบ เขียววีร์นรมย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ดำเนินการศึกษาดินเค็มในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2550 พบว่า ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ดินเค็มปานกลาง จำนวน 3,700,000 ไร่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การปลูกพืชหลายชนิด ซึ่งดินเค็มลักษณะดังกล่าวเป็นชุดดินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่บริเวณรอบปากหนองบ้านทุ่งบ่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น

ในการประเมินผลลัพธ์ในอนาคต (Ex-Ante Evaluations) ถ้าชุดองค์ความรู้ของโครงการภูมิชุมชนสามารถปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ดินเค็มในพื้นที่มีปัญหาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียงร้อยละ 0.1 หรือเท่ากับ 3,700 ไร่ โดยพื้นที่เหล่านี้จะสามารถปลูกไม้เศรษฐกิจ โดยกำหนดให้ 1 ไร่ ปลูกไม้ได้ 80 ต้น ดังนั้นผลประโยชน์สุทธิ คำนวณจาก จำนวนไร่ x จำนวนต้นไม้ X ผลประโยชน์สุทธิของต้นไม้ในแต่ละปี ตั้งแต่ปี 2565-2570 จะมีค่าดังนี้

ตารางที่ 6.17 ผลประโยชน์จากองค์ความรู้ในการปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน

ปี พ.ศ.	จำนวนพื้นที่ดินเค็มภาคอีสาน (ไร่)	เค็มปานกลาง (ไร่)	พื้นที่ 0.1% สามารถนำมาปลูกป่าได้โดยใช้นวัตกรรมจากโครงการ	Adopt ปีละ 10%	พื้นที่ 1 ไร่ ปลูกได้ 80 ต้น	อัตรารอดขั้นต่ำ 40%	ผลประโยชน์จากการมีอยู่เฉลี่ย	ผลประโยชน์ (บาท/ปี)
2561								
2562								
2563								
2564								
2565	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	321.86	476,355.71
2566	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	493.51	730,389.12
2567	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	1,136.63	1,682,206.69
2568	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	1,656.88	2,452,185.22
2569	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	2,758.26	4,082,225.79
2570	19,700,000	3,700,000	3,700.00	18.50	80.00	32.00	3,846.42	5,692,705.22

หมายเหตุ: ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์กรณีที่องค์ความรู้สามารถแพร่กระจายไปสู่พื้นที่อื่นๆ (Spillover Effect) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 เป็นต้นไป โดยสถานการณ์นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อโครงการภูมิชุมชนขับเคลื่อนองค์ความรู้ต่อ หรือมีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ (Adoption) นำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์

หลังจากนั้น จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสัดส่วน Base Case ดังนี้

6.5 การวิเคราะห์กรณีฐาน (Base Case Scenario)

ในส่วนนี้ผู้ประเมินต้องดำเนินการวิเคราะห์สัดส่วน Base Case ที่เกิดขึ้นแต่ละกิจกรรม ดังนั้น ในตัวอย่างนี้ มีกิจกรรมที่ต้องพิจารณา Base Case 2 กิจกรรม ดังนี้

“จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของกิจกรรมที่ดำเนินการขับเคลื่อนภายใต้กิจกรรมภูมิชุมชน ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2564 ของการดำเนินโครงการบนพื้นที่บ้านทุ่งบ่อ ตำบลดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น” พบกรณีฐานดังแสดงในตารางนี้

ตารางที่ 6.18 ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Impact)

ผลกระทบกรณีฐาน (Base case scenarios)	สัดส่วนผลกระทบจากกรณีฐาน : ชุมชน	สัดส่วนผลกระทบ จากโครงการภูมิชุมชน
1. ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 1 ผลจากปัจจัยอื่นๆ (Attribution)		
n/a	n/a	n/a
2 ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 2 ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight)		
2.1 องค์กรความรู้เดิมของชาวบ้านในการปลูกพืช คิดเป็นร้อยละ 30.00 ของผลประโยชน์	30%	70%
2.2 ผลลัพธ์ทางสุขภาพที่กลับจากปัจจัยแปรปรวนที่อาจเกิดจากการดูแลด้วยตนเองร้อยละ 30.00	30%	70%
3. ผลกระทบกรณีฐานหมวดที่ 3 ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)		
n/a	n/a	n/a

“จากการคำนวณมูลค่าผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario) เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์มูลค่าผลตอบแทนทางสังคมจากลงทุน จะต้องคืนค่าผลประโยชน์ให้กับชุมชนร้อยละ 30” โดยมีรายการดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.19 มูลค่าผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario)

ปี พ.ศ.	องค์ความรู้เดิมของชาวบ้านในการปลูกพืช คิดเป็นร้อยละ 30.00 ของผลประโยชน์	ผลลัพธ์ทางสุขภาพที่กลับจากปัจจัยแปรปรวนที่อาจเกิดจากการดูแลด้วยตนเองร้อยละ 30.00
2557	-	-
2558	-	-
2559	-	-
2560	-	-
2561	247.62	-
2562	99.42	19,800.00
2563	15,736.13	21,600.00
2564	20,068.01	23,400.00
2565	34,167.26	25,200.00
2566	44,520.62	27,000.00
2567	65,919.13	28,800.00
2568	84,849.53	30,600.00
2569	116,102.86	32,400.00
2570	146,165.86	34,200.00

จากนั้น ผู้ประเมินดำเนินการรายงานผลการประเมิน SROI ดังนี้

6.6 ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment : SROI)

“ในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return On Investment หรือ SROI) ที่ดำเนินโครงการในพื้นที่ บ้านทุ่งบ่อ ตำบล ดงเมืองแอม อำเภอลำสนกวาง จังหวัดขอนแก่น ภายใต้โครงการภูมิชุมชนที่เป็น โครงการภายใต้ความร่วมมือระหว่าง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2564 โดยใช้งบประมาณ (Costs) ทั้งสิ้น 424,997 บาท จากการวิเคราะห์ผลตอบแทน ทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ผู้วิจัยอาศัยการวิเคราะห์ที่ออกเป็น 3 ช่วง ผลประโยชน์ คือ 1) มูลค่าผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้น ณ วันสิ้นสุดการดำเนิน กิจกรรมโครงการ (Ex-Post Evaluation) ณ ปี พ.ศ. 2564 2) มูลค่าผลประโยชน์ สุทธิที่เกิดขึ้น ณ ผ่านไป 10 ปี (พ.ศ. 2570) นับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ (Ex-Ante Evaluation) และ 3) มูลค่าผลประโยชน์จากการที่องค์ความรู้ ด้านการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแพร่กระจาย ไปสู่พื้นที่อื่นๆ (Spillover Effect) ซึ่งกำหนดอัตราคิดลดที่ร้อยละ 1.93 จากการคำนวณมูลค่าผลประโยชน์สุทธิ และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI)” มีมูลค่าดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.20 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมหลังจากโครงการเสร็จสิ้น
(Ex-Post Evaluation)

ผลกระทบทางสังคม	NPV	SROI	IRR
	-479,842.18	-0.57	n/a

หมายเหตุ : กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 1.93%

ตารางที่ 6.21 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต
(Ex-Ante Evaluation) ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2570

ผลกระทบทางสังคม	ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2570 (มูลค่า ณ ปีฐาน 2561)		
	NPV	SROI	IRR
	1,189,566.04	1.41	33%

หมายเหตุ : กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 1.93%

ตารางที่ 6.22 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2570 กรณีมี Spillover Effect องค์ความรู้ในการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ ดินเค็มในพื้นที่ภาคอีสาน

ผลกระทบทางสังคม	ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2570 (มูลค่า ณ ปีฐาน 2561)		
	NPV	SROI	IRR
	10,215,504.88	8.24	87%

หมายเหตุ : กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 1.93%

จากตารางดังกล่าวพบว่า ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมหลังจากโครงการเสร็จสิ้น (Ex-Post Evaluation) ณ ปี พ.ศ. 2564 มีค่าผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน - 0.54 เท่า ซึ่งอาจยังไม่คุ้มค่าต่อการเห็นผลลัพธ์ในระยะเวลายั่งยืน แต่หากผ่านระยะเวลาดำเนินโครงการไป 10 ปี ณ ปี พ.ศ. 2570 มีค่าผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน 1.42 เท่า ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าต่อการลงทุนดำเนินโครงการในระยะยาว และหากองค์ความรู้ด้านการจัดการพื้นที่ดินเค็มของโครงการถูกชุมชนสามารถแพร่กระจายไปสู่พื้นที่อื่นๆ (Spillover Effect) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 เป็นต้นไป โดยสถานการณ์นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อโครงการภูมิชุมชนขับเคลื่อนองค์ความรู้ต่อ หรือมีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ (Adoption) นำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อ นั้น จะส่งผลต่อความคุ้มค่าที่เพิ่มสูงขึ้น 8.24 ภายในปี พ.ศ. 2570 ซึ่งสะท้อนต่อทิศทางหรือแผนการดำเนินงานของชุมชนในอนาคตในการกระจายองค์ความรู้สู่ภายนอก

โดยในส่วนนี้ ผู้ประเมินจำเป็นต้องแสดงรายละเอียดของตารางการคำนวณโดยละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 6.23 ตารางวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2570

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.06	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.91	0.89	0.87	0.86	0.84
ต้นทุนโครงการ (Cost)														
เงินลงทุนโครงการ (Investment)						180,000	180,000	180,000						
โครงการลดค่าใช้จ่าย						13,333	10,000	8,333						
ลดต้นทุนค่าจ้าง						28,333	35,333	30,000						
ค่าที่ดินและค่าเช่า						6,447	10,000	13,533						
ค่าจ้างช่าง (ใช้ปริมาณการผลิตในฐานข้อมูล)						30,000	30,000	25,000						
ค่าจ้างช่าง (ใช้ปริมาณการผลิตในฐานข้อมูล)						13,333	13,333	30,000						
ผลประโยชน์สุทธิ (Net Benefit)						291,666.67	296,666.67	276,666.67						
รวม (Base Case Impact)						284,144.09	285,530.52	270,689.32						
ต้นทุนปัจจุบัน (Present Cost)														
ผลรวมปัจจุบัน (Total Present Cost)	682,371.93													

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.04	1.04	1.02	1.00	0.98	0.94	0.94	0.93	0.91	0.89	0.87	0.84	0.84
ผลกระทบเชิงบวก (Benefit)														
ผลกระทบเชิงบวกกรณี 1: ลดค่าใช้จ่าย (Savings)														
ผลกระทบเชิงลบ (Base Case Impact)														
ผลกระทบเชิงลบกรณี 2: ค่าที่ดินและค่าเช่า (Displacement)						99.42	15,736.13	20,048.01	34,167.26	44,520.62	65,919.13	84,847.53	116,102.86	146,165.84
2.1 ค่าที่ดินและค่าเช่าบนพื้นที่รวมทั้งหมด 30.00 ไร่/ไร่/ปี					247.62									
2.2 ค่าที่ดินและค่าเช่าบนพื้นที่รวมทั้งหมด 30.00 ไร่/ไร่/ปี						19,990.00	21,600.00	23,600.00	25,200.00	27,000.00	28,800.00	30,600.00	32,400.00	34,200.00
ผลกระทบเชิงลบกรณี 3: ค่าที่ดินและค่าเช่า (Displacement)														
รวม (Base Case Impact)					247.62	19,790.58	37,336.13	43,488.01	39,347.26	71,520.62	94,719.13	115,449.53	140,502.86	180,365.84
ผลกระทบเชิงบวกปัจจุบัน (Present Benefit)					247.62	19,327.55	35,935.63	41,685.32	54,936.89	65,001.16	84,455.03	105,889.91	127,443.77	151,857.43
ผลกระทบเชิงบวกปัจจุบันรวม (Total Present Benefit)	681,300.44													

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.06	1.04	1.02	1.00	0.98	0.94	0.94	0.93	0.91	0.89	0.87	0.86	0.84
ผลประโยชน์สุทธิ (Benefit)														
ผลประโยชน์ 1: ค่าจ้างช่าง					825.40	331.41	52,453.76	64,893.35	113,890.86	148,400.05	215,790.42	282,831.75	387,200.52	487,219.52
ผลประโยชน์ 2: ค่าจ้างช่าง						54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00
ผลประโยชน์ 3: ค่าจ้างช่าง						66,000.00	72,000.00	78,000.00	84,000.00	90,000.00	96,000.00	102,000.00	108,000.00	114,000.00
รวม (Total)					825.40	119,448.59	178,453.76	190,893.35	251,890.86	292,400.05	369,790.42	438,831.75	549,600.52	655,219.52
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Present Benefit)					825.40	117,402.71	171,759.85	187,908.65	235,508.12	265,748.18	329,645.15	380,869.14	471,154.87	551,654.53
รวมผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit)	2,713,238.41													

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.06	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.91	0.89	0.87	0.86	0.84
ผลประโยชน์สุทธิ (Total Benefit) - ผลกระทบ (Total Cost) - ผลกระทบ (Base Case Impact)	0.00	0.00	0.00	0.00	577.78	-191,698.66	-155,549.04	-131,241.32	19,252.66	220,881.44	275,913.30	325,382.23	400,506.67	474,853.66
มูลค่าปัจจุบัน (Present Value)	0.00	0.00	0.00	0.00	577.78	-190,948.93	-149,714.30	-125,926.59	178,351.14	205,477.02	245,210.12	283,789.83	343,711.10	391,778.98
ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิ (Total Present Benefit) - ผลกระทบ (Base Case Impact)	1,189,564.04													
มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์สุทธิ (Net Present Value) หรือ NPV	1,189,564.04													
ผลตอบแทนเชิงสังคมจากลงทุน (Social Return of Investment) หรือ SROI	1.41													
อัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return) หรือ IRR	33%													

หมายเหตุ : กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 1.93%

ตารางที่ 6.24 ตารางการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Ex-Ante Evaluation) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2570 กรณีมี Spillover Effect องค์ความรู้ในการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่ ดินเค็มในพื้นที่ภาคอีสาน

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.04	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.93	0.89	0.87	0.86	0.84
ค่าชดเชยภาวะขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ (Seed Shortage Cost)						180,000	180,000	180,000						
โครงการส่งเสริมเกษตรกร พื้นที่เดิมเท่านั้น						13,353	10,000	8,333						
พื้นที่เดิม+พื้นที่ใหม่						28,353	33,333	30,000						
โครงการส่งเสริมเกษตรกร พื้นที่เดิม+พื้นที่ใหม่						5,447	10,000	13,333						
มีรายได้จากพื้นที่เดิมเท่านั้น (พื้นที่ใหม่)						30,000	30,000	25,000						
โครงการส่งเสริม พื้นที่เดิม+พื้นที่ใหม่						35,353	33,333	30,000						
Internal Cost ไร่ละ 10% ของงบประมาณทั้งหมด									90,000	90,000	90,000	-	-	-
									4,664.7	5,000.0	4,166.7	-	-	-
									14,168.7	14,844.7	15,000.0	-	-	-
									4,933.3	5,000.0	4,166.7	-	-	-
									15,000.0	15,000.0	12,500.0	-	-	-
									14,664.7	14,844.7	15,000.0	-	-	-
รวม (Cost)	-	-	-	-	-	20,666.67	276,666.67	286,666.67	445,833.33	348,333.33	343,333.33	-	-	-
ผลประโยชน์สุทธิ (Present Cost)	-	-	-	-	-	286,144.09	285,538.52	270,683.32	335,697.93	334,812.03	327,801.34	-	-	-
จำนวนเงินปัจจุบัน (Total Present Cost)						1,240,080.32								

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.04	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.93	0.89	0.87	0.86	0.84
ผลกระทบฐานแรก 1 ผลจากเงินอุดหนุน (Subsidy)						-	-	-	-	-	-	-	-	-
ผลกระทบฐานแรก 2 ผลจากภาษี (Deadweight)														
2.1 ผลจากฐานอุดหนุนในการจัดซื้อที่ดินร้อยละ 30.00 ของงบอุดหนุน	-	-	-	-	-	19,600.00	21,600.00	25,000.00	27,000.00	28,000.00	30,000.00	32,000.00	34,000.00	36,000.00
2.2 ผลจากโครงการปลูกไม้เนื้อแข็งในพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ร้อยละ 30.00	-	-	-	-	-	-	-	-	142,936.71	217,314.74	309,443.01	395,639.57	4,224,647.14	1,707,811.37
ผลกระทบฐานแรก 3 ผลจากแทน (Displacement)														
รวม (Base Case Impact)	-	-	-	-	-	19,600.00	21,600.00	25,000.00	148,136.71	246,314.74	339,443.01	367,239.57	1,257,087.14	1,742,011.37
ผลกระทบฐานที่ต่ำกว่าถึงปัจจุบัน (Discounted Present Base Case Impact)						39,425.89	20,789.77	22,095.89	35,733.48	223,489.39	475,634.23	670,284.36	10,789,803.85	14,666,673.38
ผลกระทบฐานที่สูงสุดถึงปัจจุบัน (Total Present Base Case Impact)						4,333,338.79								

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.04	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.93	0.89	0.87	0.86	0.84
ผลกระทบต่อเกษตรกร (Benefit)														
ผลประโยชน์ 1 การจ้างงาน	-	-	-	-	1,441.81	2,264.44	533,132.29	66,854.81	104,539.88	136,486.17	196,360.56	267,574.71	396,375.00	498,058.59
ผลประโยชน์ 2 ฐานภาษีเงินได้	-	-	-	-	54,000.00	54,000.00	50,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00	54,000.00
ผลประโยชน์ 3 ฐานเงินอุดหนุน	-	-	-	-	46,000.00	72,000.00	79,000.00	82,000.00	90,000.00	95,000.00	103,000.00	109,000.00	114,000.00	119,000.00
ผลประโยชน์ 4 Spillover effect ภาษีตามการยกย่องพื้นที่ใหม่	-	-	-	-	-	-	-	474,559.71	790,389.12	1,482,204.49	2,452,145.22	4,082,252.19	5,492,705.32	
รวม (Total)	-	-	-	-	1,441.81	122,264.44	179,131.29	374,434.81	1,009,473.50	2,028,567.25	2,852,735.95	4,989,031.29	6,778,343.81	
ผลประโยชน์สุทธิ (Present Benefit)	-	-	-	-	1,441.81	119,191.29	172,400.41	355,675.28	667,928.62	916,913.39	1,208,744.67	2,490,084.81	3,931,029.45	5,286,344.81
รวมผลประโยชน์สุทธิ (Total Present Benefit)						15,989,726.74								

ปี พ.ศ.	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570
t	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Present Value Factor	1.08	1.04	1.04	1.02	1.00	0.98	0.96	0.94	0.93	0.93	0.89	0.87	0.86	0.84
ผลกระทบต่อครัวเรือน (Total Benefit) / ครัวเรือน (Total Cost) ของเกษตรกร (Base Case Impact)	0.00	0.00	0.00	0.00	1,441.81	-189,200.21	-139,347.39	-115,433.84	407,075.54	634,425.20	1,301,771.91	2,089,504.37	3,223,533.05	4,536,748.24
มูลค่าปัจจุบัน (Present Value)	0.00	0.00	0.00	0.00	1,441.81	-185,617.79	-137,820.88	-107,109.74	377,309.30	558,437.37	1,205,289.22	1,827,803.85	2,852,225.60	3,819,675.43
ผลประโยชน์สุทธิ (Total Present Benefit) / ผลกระทบสุทธิ (Base Case Impact)					10.215,506.88									
มูลค่าปัจจุบันผลประโยชน์สุทธิ (Net Present Value ถึง ปี 2570)					10.215,506.88									
ผลตอบแทนเชิงสังคมของโครงการ (Social Return of Investment ถึง ปี 2570)					8.3%									
อัตราผลตอบแทนเชิงสังคม (Internal Rate of Return ถึง ปี 2570)					87%									

หมายเหตุ : กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับ 1.93

6.7 สรุปแนวทางการเขียนรายงานผลกระทบ

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลตอบแทนจากโครงการเพื่อสังคม หรือ SROI มีแนวคิดพื้นฐานจากการวัดผลกระทบ “ที่มีการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งเกิดจากผลผลิตของโครงการถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการคำนวณผลตอบแทนส่วนเพิ่มที่เกิดขึ้นนี้ พิจารณาจาก “ผู้ใช้ประโยชน์” โดยเปรียบเทียบกับผลตอบแทนของผู้ใช้ประโยชน์ก่อนมีการขับเคลื่อนของโครงการ สำหรับองค์ประกอบของการรายงานผลกระทบประกอบด้วย

- การสรุปข้อมูลพื้นฐานของโครงการเป้าหมายที่จะประเมิน : สรุปความเป็นมาของโครงการที่ประเมินเบื้องต้น 1 ย่อหน้า และสรุปเป็นตารางนำเสนอที่ประกอบด้วย รายละเอียดของโครงการ หน่วยงานผู้ขับเคลื่อนโครงการ ระยะเวลาการขับเคลื่อนโครงการ งบประมาณขับเคลื่อนโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ผลผลิต และผู้ใช้ประโยชน์

- การสร้างเส้นทางสู่ผลกระทบทางสังคม : หลังจากที่ทบทวน สืบค้น และวิเคราะห์ ปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต ผลลัพธ์ ผู้ใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบจากโครงการแล้ว ผู้ประเมินต้องดำเนินการสังเคราะห์แผนภาพ Social Impact Pathway เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของโครงการสร้างผลกระทบแก่สังคมอย่างไร

- การทบทวนต้นทุนโครงการและวิเคราะห์ผลประโยชน์ของโครงการ : ผู้ประเมินต้องดำเนินการจัดระบบข้อมูลต้นทุนจำแนกออกเป็นประเภท และปี พ.ศ. เช่นเดียวกัน ผู้ประเมินต้องวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการในมิติทางตัวเงิน โดยพิจารณา จากผู้ใช้ประโยชน์ อัตราการใช้ประโยชน์ และผลประโยชน์สุทธิที่เกิดขึ้น และจำแนกออกเป็นรายปีเช่นกัน

- การกำหนดกรณีฐาน : หลังจากทบทวนวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยแล้ว ผู้ประเมินควรพิจารณากรณีฐาน เพื่อวิเคราะห์ว่าผลประโยชน์สุทธิทั้งหมดของโครงการคิดเป็นสัดส่วนเท่าใด และเป็นสัดส่วนของหน่วยงานอื่นที่เข้ามาขับเคลื่อนโครงการลักษณะเดียวกันเท่าใด เพื่อไม่ให้เกิดอคติและการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่มากเกินไป

- การวิเคราะห์และรายงานผลวิเคราะห์ SROI : ในส่วนนี้ผู้ประเมินต้องนำข้อมูลต้นทุน ผลประโยชน์ และกรณีฐานมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Spreadsheet จากนั้นจึงรายงานผลการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากดัชนีชี้วัดผลตอบแทนของโครงการ ได้แก่ Net Present Value (NPV) Social Return On Investment (SROI) และ Internal Rate of Return (IRR)

สุดท้ายนี้ สิ่งสำคัญที่ผู้ประเมินควรตระหนักในการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนเพื่อสังคม คือ เครื่องมือ SROI ไม่ใช่เครื่องมือสำหรับตัดสินว่า โครงการนั้นๆ ดีหรือด้อยกว่ากัน แต่ SROI คือ เครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ขับเคลื่อนโครงการสามารถวางแผนการดำเนินโครงการอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม อีกทั้ง โครงการเพื่อสังคมต่างๆ มีความหลากหลายในวัตถุประสงค์บริษัท และเป้าหมาย เช่น บางโครงการเป็นการขับเคลื่อนเชิงองค์ความรู้พื้นฐาน อาจไม่เกิดผลตอบแทนที่ชัดเจน แต่หากองค์ความรู้ดังกล่าวถูกนำไปพัฒนาและใช้ประโยชน์ในกลุ่มเป้าหมายแล้ว ย่อมเกิดผลประโยชน์อย่างมหาศาล

ดังนั้น การนำเครื่องมือ SROI มาใช้ในการประเมินโครงการ ต้องพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายสูงสุดของโครงการด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมบัญชีกลาง. 2564. อัตราค่าบริการบริการสาธารณสุข. (ออนไลน์) แหล่งที่มา : [https://www.cgd.go.th/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheadername1=ContentDisposition&blobheadername2=filename&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3D" data-bbox="185 185 880 343">ค่าบริการรังสีวินิจฉัย+หมวด+8.pdf"&blobheadervalue2=filename%3D" data-bbox="185 235 880 343">ค่าบริการรังสีวินิจฉัย+หมวด8.pdf"&blobkey=id&blobnocache=false&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1438176776048&ssbinary=true](https://www.cgd.go.th/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheadername1=ContentDisposition&blobheadername2=filename&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3D) วันที่สืบค้น 7 พฤศจิกายน 2564.

กรมศุลกากร. 2564. เรื่อง กำหนดราคาศุลกากรสำหรับสินค้าไม้เป็นเกณฑ์ประเมินเงินอากรขาออก. เล่ม 138, ตอนพิเศษ 93 ง, ราชกิจจานุเบกษา, 30 เมษายน 2564. Link :http://www.customs.go.th/data_files/807994adddc41527d056d6488db81c61.pdf. วันที่สืบค้น 7 พฤศจิกายน 2564.

กัมปนาท วิจิตรศรีกมล. 2556. ห้าทศวรรษของการพัฒนาพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยและการก้าวต่อไปเพื่อรองรับกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา, วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, เกศกุล สระแก้ว และเศรษฐภูมิ บัวทอง. 2563. โครงการประเมินผลโครงการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

สุวรรณา ประณีตวตกุล Pepijn Schreinemachers ปรีศนีย์ ทิพย์รักษา ปิยะทัศน์ พาพอนุรักษ์ และชนิกา ไหล่แท้. 2553. ผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในภาคเกษตร. สนับสนุนทุนวิจัย โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สมพร อิศวิลานนท์, สุวรรณา ประณีตวตกุล, ปิยะทัศน์ พาพอนุรักษ์. 2553. การประเมินผลกระทบจากงานวิจัยด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร: เอกสารวิชาการหมายเลข 2. สถาบันคลังสมองของชาติ. กรุงเทพฯ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2557. การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม Social Return on Investment (SROI): กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (ออนไลน์) แหล่งที่มา https://www.thaihealth.or.th/contact/getfile_books.php?e_id=397 วันที่สืบค้น 7 พฤศจิกายน 2564.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2561. ประมาณการค่าใช้จ่ายสาธารณสุขด้านสุขภาพในอีก 15 ปีข้างหน้า. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

เศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ. 2564. โครงการประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ และผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม โครงการภูมิชุมชน ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

White and Raitzer, 2017. Impact Evaluation of Development Interventions A Practical Guide : Theory of Change. ASIAN DEVELOPMENTBANK. ISBN 978-92-9261-058-6 (print), 978-92-9261-059-3(electronic), PublicationStockNo.TCS179188-2,DOI: (online) <http://dx.doi.org/10.22617/TCS179188-2>. วันที่สืบค้น 7 พฤศจิกายน 2564.

The Economics of Ecosystem & Biodiversity, 2021, TEEB Valuation Database. (online) <https://www.cbd.int/financial/gmr/teeb-database.xls>. วันที่สืบค้น 7 พฤศจิกายน 2564.

โปรแกรมคำนวณ SROI

Social
Impact
Assessment

Social
Return
On
Investment

